

Bogdan Dergaliuk

Doctor of Economic Sciences, Professor

Artur Rozdorozhnyi

PhD Student,

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, Management and Marketing Department
**RECOVERY DIRECTIONS OF ECONOMIC POTENTIAL OF DOMESTIC
ENTERPRISES IN CURRENT CONDITIONS**

Recovery of the economic potential of enterprises embraces its creation, distribution and implementation. Quality of the mentioned processes creates the conditions for recovery at higher levels of the economy. Under conditions of the military aggression and full-scale invasion of Russia into territory of Ukraine, domestic enterprises as well as, respectively the state economy suffered significant losses in economic potential. According to [1] irreversible losses of industrial potential have already amounted to 30%. In the context of enterprises by type of economic activity, there is a complete shutdown/suspension of large machine-building, agrarian, chemical industry and metallurgical entities. Significant losses were incurred in the energy sector and production infrastructure in general. Light industry, trade, and service companies turned out to be the most adaptive. In terms of economic potential, significant losses were recorded in the human resources, financial and investment, technical and technological, production and sales, and resource components. This is also evidenced by the data from enterprise surveys [2-4]. Nevertheless, the steps taken at all levels of the national economy since the beginning of the full-scale war, we see a decrease in negative expectations and an increase in positive scenarios for the restoration of the economic potential of business. 58% of businesses forecast growth in 2024, 29% expect unchanged development, and only 13% have negative expectations; 26% of businesses plan to implement investment projects, 65% - social initiatives; 87% plan to increase wages, 40% - increase staff [3]. The expectations of international partners, including the EBRD, remain mostly pessimistic, due to a number of uncertainties, low security, and the current military situation [5].

A complex of the interdependent actions of all economy levels' subjects is in the basis of the enterprises' economic potential recovery. At the enterprise level this includes, in particular, short- and medium-term strategizing of the entrepreneurial fundraising usage, emphasis on mental recovery and support of the personnel, usage of flexible forms of work process, data-based management, usage of the project-oriented tools at anti-crisis management. At the state level: support of relocation programs and export orientation, business deregulation, property rights protection, informational and financial support of small and medium-sized enterprises, intensification of public-private partnership and participation of business associations in the development of socio-economic development projects, balancing of the labor market, activization of effective demand. At the United Territorial Community level: activization of the business environment, support of relocation programs (according to the business requests), search of the donation support programs of small and medium-sized enterprises, usage of the wide range of informational and consultancy, HR and intellectual support, minimization of tax burden, rental etc.

References:

1. Geets V.M. On the assessment of economic losses of Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation / Transcript of the report at the meeting of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine 30.03.2022. Doi: <https://doi.org/10.15407/vsn2022.05.030>
2. Business Expectations of Ukrainian and Regional Enterprises: NBU Survey Data. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/dilovi-ochikuvannya-pidpriyemstv-ii-kvartal-2023-roku>
3. Business forecasts 2024: EBA survey results. URL: <https://eba.com.ua/biznes-pokrashhuye-prognozy-finansovyh-pokaznykiv-na-2024-rik/>
4. State and needs of business according to local authorities - research: according to the Decentralization website. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16597>

ХАРАКТЕРИСТИКА КРИЗОВОГО СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГЕННЯ

Вплив війни на економіку приголомшливий. Під час воєнних дій на території держави страждають як логістична сфера, проблема з перевезенням та постачанням. Україна зіштовхнеться з черговою кризою, яка буде в рази масштабніша за кризу 2014 року. Важливо знати, які проблеми спіткають українців в економічному плані, щоб при відбудові максимально ефективно закрити ці аспекти.

На економічну кризу впливають як ендогенні, так і екзогенні чинники. Одним з ендогенних факторів є рівень доходів населення. За даними 2022 року рівень доходів громадян скоротився аж на 16%. [2] Падіння доходів було спричинене виплатами зарплат військовим. НБУ прогнозує збільшення номінальної заробітної плати у громадян впродовж 3 років. Економіка поступово пристосується до суттєво важливих військових витрат. Хоча військові витрати ніяк позитивно не впливають на рівень економіки, проте ці витрати є основою для успішного майбутнього та стійкої економіки.

За прогнозами МВФ слід очікувати зниження економічного росту в Україні на 35%. [1] В цей же момент реальний ВВП у 2014 році знизився на 5%. З цього можна зрозуміти, що масштаби кризи набагато критичніші за попередні роки. Реальний ВВП дозволяє дізнатися про зниження рівня економіки. Невизначеність у державі призвела до збільшення попиту на іноземну валюту. Очевидно, що це принесе негативний вплив на економіку держави.

Також слід зазначити, що інвестори утримаються від вкладання грошей у державу з нестабільною ситуацією. Війна також впливає на інфляцію. Ціни швидко зростають через проблеми у постачанні, зруйновані логістичні шляхи, зруйновані склади та окуповані території. За прогнозами національного банку у поточному році інфляція спиниться на 18,07%. [2] Інфляція буде сповільнюватись через жорсткі монетарні умови, поліпшення умов ведення бізнесу. За майже два роки повномасштабної війни Україна змогла адаптуватися до воєнних умов, міжнародні організації прогнозують зріст макроекономічних показників. За прогнозами нацбанку очікується збільшення економіки майже на 5%. Пристосування компаній у сфері бізнесу до війни, дає свої плоди.

Рівень безробіття також зріс, але не суттєво. Якщо порівнювати 2021 рік з 2022 роком, то можна зазначити що цей показник збільшився лише на 2,2%. [3] На зайнятість населення війна в цілому не вплинула.

Підсумовуючи вище сказану інформацію, війна безперечно негативно впливає на економіку держави. Проте, Україна має великий потенціал та робочу силу. Згодом показники, які зазнали зниження, будуть поступово рости. Передбачення НБУ щодо ВВП та інших важливих показників є позитивними.

Перелік посилань:

1. War in Ukraine is Serious Setback to Europe's Economic Recovery. *International Monetary Fund*. URL: <https://www.imf.org/ru/Blogs/Articles/2022/04/21/blog042222-eurreo-war-in-ukraine-is-serious-setback-to-europe-economic-recovery>.

2. Національний банк прогнозує зниження інфляції в цьому році та повноцінне відновлення економіки з 2024 року – Інфляційний звіт. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-prognozuye-znijennya-inflyatsiyi-v-tsomu-rotsi-ta-povnotsinne-vidnovlennya-ekonomiki-z-2024-roku--inflyatsiyiniy-zvit>.

3. Доходи державного бюджету України в 2022 р. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2022/>.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЧЕРЕЗ ВІЙСЬКОВИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Висвітлення сучасних проблем енергетичного сектору економіки України та пошук шляхів їх вирішення особливо набули актуальності в умовах невизначеності, спричиненої повномасштабною війною РФ проти України, яка почалася 24 лютого 2022 р. З перших місяців повномасштабної війни з РФ завдають повітряних ударів по українській енергетичній інфраструктурі. Ці удари значно інтенсифікувалися восени 2022 р., коли російські війська накопичили велику кількість крилатих та балістичних ракет, а також почали масово отримувати від Ірану поставки партій дронів-камікадзе Shahed-136. Також частими є випадки ураження об'єктів енергетичної інфраструктури ворожою артилерією, РСЗВ та КАБ.

Внаслідок масованих ворожих повітряних ударів зазначеними вище різними типами озброєння за період з 10 по 12 жовтня 2022 р. частка українських електростанцій, яким було завдано руйнувань та серйозних пошкоджень, сягнула 30%. До 18 жовтня частка зруйнованих та пошкоджених об'єктів енергетичної інфраструктури вже була на рівні 40%. За період з жовтня 2022 р. по лютий 2023 р., коли російські повітряні терористичні атаки по енергетиці України були найбільш масштабними, частка пошкодженої та зруйнованої енергетичної інфраструктури зросла до 50%, тобто на 25% (10 в.п.) [1-2]. Сумарні прямі збитки, нанесені енергетичній інфраструктурі України, за попередніми оцінками, представленими в останньому звіті Київської школи економіки за березень 2023 р., за перший рік війни станом на 24 лютого 2023 р. становили 8,1 млрд дол. США [3].

Розглянемо детальніше наслідки ворожих ракетно-авіаційних атак та атак БПЛА за галузями енергетичного сектору економіки України.

1. Через масовані ворожі повітряні атаки у жовтні-листопаді 2022 р. майже не залишилося цілих ТЕС та ТЕЦ. Серйозних пошкоджень та руйнувань заподіяно не тільки ТЕС та ТЕЦ, а також і котельням: якщо станом на 7 червня 2022 р. було пошкоджено 200 котельням, то станом на 26 вересня 2022 р. зашкоджено вже 335, тобто за 3,5 місяці темп приросту склав 67,5%. Також повітряних ударів з боку РФ систематично зазнають ЛЕП [2].

2. Після шостої масованої ракетної атаки з РФ по енергетичній інфраструктурі 15 листопада 2022 р. майже не залишилося неушкоджених ГЕС. До вже зазначеного обсягу прямих збитків у 8,1 млрд дол. США ще слід додати прямі збитки від підриву Каховської ГЕС 6 червня 2023 р., які, за оцінками експертів, становлять не менше \$638 млн [4].

3. За 1-ий рік повномасштабної війни частка відновлюваної енергетики в енергобалансі скоротилася вдвічі порівняно з 13% у 2021 р. Таке скорочення відбулося у зв'язку з виведенням з ладу через обстріли та втрату через окупацію (у першу чергу Півдня України) біля 50% СЕС та більшої частини (близько 90%) ВЕС [2].

4. Атомна енергетика. Починаючи з 3 березня 2022 р., під тимчасовою окупацією російськими військами перебуває Запорізька атомна електростанція (ЗАЕС) – найбільша АЕС у Європі, шість блоків якої до повномасштабної війни генерували близько ½ електроенергії з атомних джерел енергії та понад ⅓ усієї електроенергії в Україні. Тимчасова окупація ЗАЕС завдає значних збитків енергетичному сектору, бізнесу та економіці України в цілому. Так, станом на перші числа листопада 2022 р., за 8 місяців окупації, збитки, заподіяні ЗАЕС внаслідок російської збройної агресії проти України, становили понад 28 млрд грн. Ще два місяці потому, станом на початок січня 2023 р., сумарні збитки вже сягнули 40 млрд грн [3].

5. Нафтогазовий сектор та вугледобувна промисловість. У вже згаданому звіті Київської школи економіки [3] за перший рік втрати нафтогазового сектору енергетики внаслідок війни оцінюються в \$1,19 млрд, а вугледобувної промисловості – в \$0,41 млрд. Повітряні атаки націлені, в першу чергу, на нафтобази та нафтопереробні заводи. Також окупантами цілеспрямовано знищується вугледобувна промисловість Луганської та Донецької областей.

Вказані наслідки терористичних атак рф по об'єктах енергетики призвели до описаних нижче проблем енергетичного сектору України та необхідності пошуку шляхів їх вирішення.

1. Невизначеність факторів впливу зовнішнього середовища на стан та стійкість вітчизняного енергетичного сектору: невизначеність термінів закінчення повномасштабної війни та військового стану, рівня її інтенсивності, можливої ескалації, масштабів повітряних атак та ефективності систем ППО, виникнення нових «блекаутів», їх масштабу та тривалості. Як наслідок – невизначеність прийняття рішень та їх наслідків як на мікро-, так і на макрорівні стосовно стратегії розвитку та відновлення енергетичного сектору. Звідси – посилення мінливості та турбулентності енергетичного сектору як відкритої економічної системи.

2. Значні загрози енергетичній безпеці як складовій економічної безпеки. Для її забезпечення в умовах воєнного стану потрібно розробити концептуальні засади, які повинні базуватися на синергії органів державної влади та енергетичних підприємств, а також домогосподарств. Ключова роль у цій концепції, запропонованій дослідниками [5], належить саме державі як регулятору та генератору нових можливостей щодо підвищення стабільності та стійкості й, відповідно, подолання невизначеності суб'єктів господарювання.

Виходячи з реалій воєнного стану та умов невизначеності, цю концепцію варто удосконалити для вирішення проблем 1 та 2, трансформувавши її відповідно до парадигми неокласичного синтезу як міксу економічних ідей некейнсіанської та неокласичних шкіл. Оскільки Україна, попри воєнний стан, залишилась з відкритою економікою та курсом на євроінтеграцію, зокрема й енергетичного сектору, важливою складовою подолання умов невизначеності його функціонування є: децентралізація енергетичної системи, створення стимулів на мікрорівні до продукування інновацій суб'єктами енергетичного сектору, заохочення їх до ризику для зменшення державного втручання у вітчизняний енергоринок.

3. У листопаді 2022 р. – квітні 2023 р. Україна припинила експорт електроенергії через значний дефіцит її генерації, що став наслідком описаних вище повітряних атак. Це призвело до завдання сотень млн доларів збитків вітчизняній енергетиці. Для запобігання повторення ситуації дефіциту електрогенерації варто, по-перше, посилити ППО західними комплексами (Patriot, IRIS-T, SAMP/T, Nasams, Crotale, Gepard тощо). Важливу роль у захисті неба мають відіграти обіцяні весною 2024 р. літаки F-16. Саму енергетичну систему слід зробити більш розгалуженою, з більшою кількістю мобільних біоелектростанцій та модульних атомних станцій, для можливості їх заховання у безпечне місце на час повітряної тривоги.

Отже, внаслідок повномасштабної війни та систематичних ворожих атак вітчизняний енергетичний сектор стикається з катастрофічними наслідками, включаючи значні руйнування та збитки, заподіяні енергетичній інфраструктурі. Невизначеність умов зовнішнього середовища веде до важливості прийняття швидких та інноваційних рішень для забезпечення енергетичної безпеки та відновлення функціонування енергетичного сектору.

Перелік посилань:

1. Зробок О.О. Відновлення експортної діяльності електроенергетики України в умовах терористичних атак росії по українській енергосистемі. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. III міжнар. наук.-практ. конф., 08 груд. 2022 р. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид. «Політехніка», 2022. С. 278-278.

2. Енергетична інфраструктура в Україні: чи помічниця їй зелена енергетика. *Портал «Файненс.юа»*. URL: <https://finance.ua/ua/goodtoknow/energytyczna-infrastruktura-v-ukraini>

3. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. *Київська школа економіки*. 2023. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report.pdf

4. Towards a Green Transition of the Energy Sector in Ukraine. Update on the Energy Damage Assessment. *United Nations Development Programme*. 2023. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/towards-green-transition-energy-sector-ukraine>

5. Тульчинська С.О., Солосіч О.С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки підприємництва в умовах воєнного стану. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2022. № 3 (79). С. 97–102.

Kyrychenko S. O.

PhD, Associate Professor of the Department of Economics and Business
National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Pavlenko A. V.

National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”,

CURRENT PROBLEMS OF THE DEVELOPMENT OF REGIONAL ECONOMIC POLICY IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW

The organization of stable functioning and development of regional economic entities is a primary prerequisite for ensuring the synergy of the interconnection of all national economy subjects and achieving its intensive development. In the conditions of martial law, existing and fundamentally new problems and challenges arise in the formation of state regional policy. Summarizing the results of the conducted research, we can single out the following:

1. Catastrophic reduction of the national industrial and technical potential caused by the destruction of the production base of the temporarily occupied regions, its infrastructural support, disruption of supply chains and goods sales, etc.

2. Conjunctural imbalance of the national labour market, because of the active migratory movements, caused by the internal movement of people from the occupied territories.

This problem is the cause of deep spatial disparities, for example, the Western macroregion sheltered 2.586 million people (39.8% of all internally displaced persons) during 2022-2023. In general, the quantitative indicators of the internal migratory movements are estimated at approximately 6.5 million people, and the external one – 3.8 million people [1, p. 8].

3. Reduction of key macroeconomic security indicators of the national economy, because of the significant number of business entities shutdown, decline in production, and acceleration of inflationary processes.

Recent studies [2, p. 7] testify that one of the most threatening risks remains the risk of further reduction of business activity and deterioration of business conditions by regional economic subjects of the frontline and temporarily occupied regions.

4. Destructive structural shifts of the regional economy in the direction of deepening existing spatial asymmetries, which is only becoming more complicated by the actualization of social development issues and the scarcity of budget revenues and their regional distribution.

5. Weakness of the national planning system for the strategic development of regional economic entities, which manifests itself in the lack of consistency, coherence, priority, and specificity of the relevant program documents.

6. Underdevelopment of the cooperation system between regional authorities and the business sector in terms of developing common goals and agreeing on the potential of the region's objective capacity to implement them.

Therefore, it can be stated that the current problems of regional economic policy formation require complex measures to overcome the consequences of full-scale aggression and create consistent solutions for the existing problems of regional development.

References

1. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості. *Інститут регіональних досліджень*. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220033.pdf>.

2. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf>.

Кириченко С.О.

к.е.н., доцент кафедри економіки і підприємництва

Франко Н. О.

викладач кафедри філософії

Павленко А. В.

КПІ ім. Ігоря Сікорського»

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В ВОЄННИХ УМОВАХ

Розвиток соціальної інфраструктури регіонів, – складний, суперечливий, динамічний процес постійних змін за певний період часу під впливом дії різних факторів, що змінює стан взаємозв'язків, спільної взаємодії та функціонування її підсистем та системи в цілому, який призводить до отримання синергетичного ефекту та забезпечує поліпшення якості надання соціальних послуг й доступність базисних життєвих благ для населення регіонів, сприяє підвищенню рівня та якості життя, забезпечує гарантії соціальної безпеки та політичної стабільності тощо.

Тривалий період дії військового стану та активних бойових дій обумовив появу широкого спектру соціально-економічних наслідків деструктивного характеру, що у розрізі довгострокового горизонту планування потенційно можуть спричинити руйнацію вітчизняної системи соціальної інфраструктури та забезпечення. Підтвердженням даної тези є приблизні значення оцінки збитків заподіяних національній економіці, зокрема й об'єктам соціальної інфраструктури, а саме у сфері освіти було зруйновано близько 3,4 тис. закладів, що у вартісному вимірі становить 9,7 млрд дол., не менш складна ситуація у охороні здоров'я та соціальній сфері, які зазнали орієнтовних збитків на рівні 2,8 млрд дол. та 0,2 млрд дол [1].

У таких умовах розвиток соціальної інфраструктури є одним із пріоритетних завдань для української влади. Це завдання є складним і вимагає значних ресурсів.

Основними викликами розвитку соціальної інфраструктури в воєнних умовах є:

¾ руйнування об'єктів соціальної інфраструктури, спричинене наслідками активних бойових дій, що призвело до істотного обмеження населення до послуг соціального характеру та реалізацією державою базових соціально-орієнтованих функцій;

¾ зростання навантаження на державну систему соціального забезпечення за рахунок експоненційного зростання кількості осіб, що потребують державної допомоги в результаті релокації з окупованих територій, руйнування житла та втрати майна, отримання інвалідності внаслідок бойових дій;

¾ ресурсна обмеженість залучення видаткового ресурсу бюджету на потреби розвитку соціальної інфраструктури унаслідок її репріоритезації у напрямку витрат оборонного характеру, що знижує спроможності як центрального, так і місцевого владного апарату до покращення та/або відновлення елементів соціальної інфраструктури;

¾ проблема інтелектуальної релокації та поглиблення демографічної диспропорційності статево-вікової та кваліфікаційної структури населення, що закономірно розбалансовує процеси розвитку внутрішнього ринку праці, спричиняючи дефіцит у залученні кадрового ресурсу бізнесом та державними установами;

¾ складність забезпечення оптимального розподілу бюджетного ресурсу на регіональному рівні, унаслідок кардинальної зміни структури потреб забезпечення функціонування об'єктів соціальної інфраструктури різними регіонами (поява регіонів прийому переміщених осіб, тимчасового розміщення (хабів), регіонів частина яких є тимчасово окупованою);

¾ невідповідність рівня соціальних видатків показникам поточного економічного відтворення, що у перспективі сприятиме прискоренню інфляційних процесів і поглибленні кризи соціального забезпечення;

¾ корупційо́генний характер вітчизняної системи державного управління, унаслідок якого виникають ситуації несправедливого розподілу соціальної допомоги та видатків відновлення;

¾ кризовий стан національної системи державної служби, спричиненої низьким рівнем заробітних плат службовців та надмірним рівнем робочої навантаженості за умов високої відповідальності та загальної дефіцитності кадрів;

¾ обмеженість у наданні послуг соціального характеру за потреби балансування повноти, якості послуги, безпеки виконавців та користувачів послуги, можливостей використання дистанційних засобів.

Таким чином, широке коло викликів та проблем у забезпеченні ефективного функціонування соціальної інфраструктури потребує вироблення спеціалізованих напрямків їх вирішення, що мають включати в себе наступні заходи:

¾ розробка спеціалізованих програм відновлення фізично знищених або пошкоджених елементів соціальної інфраструктури з чіткою пріоритетністю відбудови від критично важливих об'єктів (освітні заклади, лікарні) до вторинних (адміністративні будівлі);

¾ адаптація вітчизняного інфраструктурного забезпечення надання соціальних послуг актуальним потребам населення, пов'язаних з появою нових категорій осіб, що потребують соціального захисту та розширення існуючих програм їх якісного доповнення;

¾ реалізація процесів інфраструктурної відбудови на засадах модернізації існуючої системи згідно принципів інноваційності, гнучкості та інклюзії (доступності соціальних послуг максимально широкому колу громадян незалежно від їх фізичних або ментальних особливостей);

¾ цифровізація процедурного та адміністративного функціоналу роботи елементів соціальної інфраструктури, покликане на забезпечення безпеки, зручності, опціональності для користувачів соціальних послуг, пришвидшення процесів їх надання та зниження потреби у кадровому забезпеченні;

¾ забезпечення підтримки та подальшого розвитку волонтерського руху, його введення у вітчизняне нормативне поле з метою спрощення бюрократизованих перепон процедур у реалізації волонтерської діяльності;

¾ активізація залучення партнерського фінансування програм відновлення та/або розвитку соціальної інфраструктури, запозичення ефективних практик подолання актуальних проблем розвитку та відбудови.

Таким чином, підсумовуючи результати проведеного дослідження можна стверджувати, що проблематика розвитку соціальної інфраструктури в умовах війни характеризується численною кількістю викликів та проблем спричиненими прямими та опосередкованими наслідками бойових дій, вимагаючи комплексного підходу до їх вирішення шляхом побудови спеціалізованих програм відбудови та розвитку на основі інноваційності, цифровізації, інклюзії та модернізації із залученням партнерських зв'язків у процесі фінансування та реалізації процесів відбудови.

Перелік посилань:

1. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, за підсумками червня 2023 року перевищила \$150 млрд. *Київська школа економіки*. 2023. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-za-pidsumkami-cherhvnya-2023-roku-perevishhila-150-mlrd/>

Кожемяченко О.О.

ст. викладач кафедри економіки і підприємництва

Муха О.О.

КПІ ім. Ігоря Сікорського

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Штучний інтелект (ШІ) є невід'ємною частиною сучасного життя. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю осмислення горизонтів впровадження ШІ для збереження гармонії відносин «людина-машина».

Метою дослідження є систематизація напрямів використання ШІ.

Починаючи з 1950-х років, від винаходів Герберта Саймона, було зафіксовано декілька бумів та рецесій у розвитку ШІ. «Розумні» будинки, людиноподібні роботи, чат-боти та каси самообслуговування є невід'ємною частиною нашого життя. У 2022-2023 роках набули популярності нові сервіси, що надали можливість всім охочим перевірити вміння роботів до людського мислення, наприклад ChatGPT.

Станом на 2023 рік 37% всіх компаній світу використовують штучний інтелект на робочих місцях і вважають, що подальше впровадження цих технологій принесе їм колосальний успіх [1]. Прогнозують, що до 2030 року ШІ зробить внесок у світову економіку у розмірі 15,7 трильйонів доларів [1]. Цей розвиток “призведе до ліквідації 85 мільйонів робочих місць та створення 97 мільйонів нових до 2025 року”[1].

Різні галузі економіки мають свої перспективи використання ШІ. Можна виділити такі перспективні напрями використання ШІ.

1. *Оброблення великого масиву однотипної інформації.* Більше 60% світової економіки припадає на сферу послуг, яка відрізняється своєю адаптивністю та швидкістю впровадження нових технологій [6]. Тому здобутки в сфері ШІ активно використовуються у цій сфері. Системи штучного інтелекту вміють аналізувати великі обсяги інформації про споживачів, їхні замовлення та реакцію на зміну ринкових умов, що дозволяє максимально персоналізувати наступні рекомендації товарів/послуг та підвищити обсяги продажів.

2. *Ідентифікація клієнта, формування персонального профілю.* Технологія розпізнавання людського голосу з голосового помічника в телефоні перетворилась у багатомільярдний ринок розумних колонок. У 2019 році обсяг цього ринку склав 11,9 млрд. доларів, з використанням більше ніж 3 мільярдів голосових помічників [5]. Вони здатні обробляти людську мову та миттєво надавати відповіді на поставленні питання чи виконувати завдання/вказівки користувачів (здійснювати покупки, замовляти їжу та доставку, планувати мандрівки та купувати квитки).

3. *Виконання рутинної, алгоритмізованої роботи, роботи в шкідливих умовах.* Великі автомобільні концерни та корпорації по виробництву споживчих товарів (Procter & Gamble) використовують на своїх виробництвах колаборативних роботів, що на відміну від звичайних можуть працювати поруч з людьми та навчатися виконувати нові завдання. Такі роботи не потребують окремих приміщень чи захисних кліток, оскільки вони запрограмовані на взаємодію з людьми та мають комп'ютерний зір, їх ще називають додатковою парою рук.

4. *Моніторинг виробничої діяльності.* Системи ШІ можуть не лише виконувати виробничі операції, а й аналізувати великий обсяг даних, виявляти та прогнозувати проблеми під час виробництва, будувати ланцюги поставок, підвищувати безпеку виробництва, ощадити ресурси, працювати цілодобово. Використання цих систем допомагає контролювати стан обладнання, передбачати коли виникне потреба в технічному обслуговуванні та які деталі знадобляться - це дає змогу зменшити простой виробництва. На небезпечних виробництвах ці системи збирають та аналізують відеозаписи з камер, що допомагає попередити травмування працівників. Наприклад, компанія Метінвест використовує систему контролю перебування робітників у небезпечних зонах виробництва.

Деякі виробництва використовують системи ШІ, які контролюють запаси та автоматично роблять замовлення у разі досягнення граничних меж. Вони можуть керувати процесами поставок, відслідковувати постачальників та планувати логістику матеріалів.

5. *Обстеження великих сільськогосподарських ділянок.* На сьогодні у США існує 200 сільськогосподарських стартапів з використання штучного інтелекту [8]. Реалізація цих стартапів дозволить збільшити урожайність рослин, зменшити шкідливий вплив на природу завдяки більш раціональному використанню природних ресурсів, захистити екосистеми та збільшити стійкість галузі. Насьогодні деякі агропідприємства вже використовують самокеровані трактори, комбайни, обприскувачі, які не потребують участі людини і можуть працювати майже цілодобово. Для правильного їхнього функціонування потрібні лише спеціалісти по налаштуванню та ремонту, які отримують таке завдання від програми на основі ШІ. Такі програми можуть аналізувати інформацію з датчиків, камер встановлених у цій техніці та визначати дії необхідні для такого налагодження.

Використання дронів, які дають інформації щодо стану посівів, а також програмних комплексів, які на підставі інформації багатьох датчиків про стан ґрунтів, повітря тощо можуть проводити агроаналітику і надавати рекомендації щодо агротехнічних заходів.

6. *Формування баз даних для підвищення ефективності тваринництва.* Своє застосування ШІ знайшов також у тваринництві, яке потребує дуже детального дослідження та прогнозування. Наявність такої системи на підприємстві дозволяє збирати дані про кожну тварину, прогнозувати її поведінку, визначати стан її здоров'я та встановлювати різні варіанти дій для покращення кінцевих результатів. Головною метою таких заходів є благополуччя тварин від якого залежить прибуток підприємств. Фермерські господарства завдяки використанню таких систем збільшили прибутки більше ніж на 30% [7].

Технології на основі штучного інтелекту дозволяють оптимізувати господарчі процеси, зменшити споживання сировини та електроенергії, зменшити кількість браку та відходів, що сприятиме підвищенню ефективності, стійкості, екологічності та зростанню прибутків підприємств різних галузей.

Перелік посилань:

1. 55 Fascinating AI Statistics and Trends for 2023. DataProt | Cybersecurity Product Reviews, Tips & Latest News. URL: <https://dataprot.net/statistics/ai-statistics/>.
2. Moore L. 10 AI use cases in manufacturing | TechTarget. ERP. URL: <https://www.techtarget.com/searcherp/feature/10-AI-use-cases-in-manufacturing>.
3. Штучний інтелект для бізнесу: які завдання здатен вирішувати та в яких галузях допомагає. Mind.ua. URL: <https://mind.ua/publications/20254126-shtuchnij-intelekt-dlya-biznesu-yaki-zavdannya-zdaten-virishuvati-ta-v-yakih-galuzyah-dopomagaе>.
4. AI in Service Industry: All You Need to Know. InData Labs. URL: <https://indatalabs.com/blog/ai-in-service-industry>
5. For AI in manufacturing, start with data | MIT Sloan. MIT Sloan. URL: <https://mitsloan.mit.edu/ideas-made-to-matter/ai-manufacturing-start-data>
6. Технології на основі штучного інтелекту: чи зможуть вони повністю замінити людей на виробництві. ІТ компанія - METINVEST.DIGITAL - Айтї послуги в Києві та Україні. URL: <https://metinvest.digital/ua/page/technologies-based-artificial-intelligence>
7. Artificial Intelligence (AI) in Agriculture: Our Use Cases and Examples | data-science-ua.com. Data Science UA. URL: <https://data-science-ua.com/industries/ai-in-agriculture/>
8. Gonzalez W. Council Post: How AI Is Cropping Up In The Agriculture Industry. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/sites/forbesbusinesscouncil/2023/02/02/how-ai-is-cropping-up-in-the-agriculture-industry/?sh=3ac0c962b4fb>.

РИЗИКИ У ФУНКЦІОНУВАННІ СТАЛИХ ЛАНЦЮГІВ ЛОГІСТИКИ

Логістичні ланцюги, що добре налагоджені та ефективні, є важливою основою для успішного функціонування підприємств [1]. Проте, в сучасних умовах глобальних змін та непередбачуваних подій, навіть сталі ланцюги логістики стають об'єктами суттєвих ризиків. Так у роботі [2] автори зазначають, що основним фактором ризику ланцюгів логістики є велика чисельність посередників. Підприємці України зокрема, визначають потребу у допомозі з логістикою. Активні бойові дії на території України визначили як загальнодержавні питання до організації ланцюгів логістики (обмежена кількість території для формування запасів), так і виклики для територіальних громад та окремих суб'єктів господарювання (маршрути, навігація, пропускна спроможність, вантажепід'ємність, тощо).

Метою даного дослідження є розгляд ключових аспектів ризиків, пов'язаних із функціонуванням сталих напрацьованих логістичних ланцюгів та їх вплив на ефективність та стійкість бізнес-процесів.

Результати аналізу показали, що:

1) напрацьовані ланцюги логістики стають уразливими перед впливом зовнішніх факторів, таких як природні катаклізми, політичні нестабільності, або пандемії. Це може призвести до порушення транспортних зв'язків, втрати запасів і збільшення часу доставки. Загалом, логістичні ланцюги, сформовані у сталих умовах, не здатні утримувати прогнозу ефективності в умовах глобальних викликів. Нестабільність зовнішнього середовища негативно впливає на взаємовідносини з клієнтами та фінансові показники компанії;

2) інтенсивний розвиток сучасних технологій, таких як автоматизація та Інтернет речей (IoT), створює нові вектори ризиків і у логістиці. Вже звичними стають комп'ютерні війни, атаки на цифрові системи. Такі дії (як свідомі, так і несвідомі) можуть не тільки зупинити, перервати потік цінностей, але і призвести до витоку конфіденційної інформації, розкриття комерційної таємниці, зупинки автоматизованих систем, порушення цифрової безпеки. Усе разом знищує систему зв'язків і загрожує безперервності логістичних процесів;

3) економічні коливання та зміни в глобальних системах торгівлі можуть викликати дисбаланс у ланцюгах постачання. Відбуваються «транспортні розриви» за сутністю аналогічні фінансовому терміну «касові розриви». Результатом стають збільшення витрат, зменшення ефективності, та неможливість планування бізнес-процесів. Недооцінка таких ризиків може призвести до великих втрат для підприємства.

Отже, вивчення та управління ризиками напрацьованих ланцюгів логістики стає надзвичайно важливим завданням для підприємств у сучасному бізнес-середовищі. Ефективна стратегія ризик-менеджменту та постійна готовність до змін можуть визначити успіх та стійкість компанії в умовах постійної динаміки та невизначеності.

В умовах війни потрібно прораховувати як прямі ризики логістики, так і суміжних бізнес-процесів і навіть видів економічної діяльності: фінансові (ризики нестабільності валюти), юридичні (розподіл відповідальності учасників логістичних процесів), демографічні (ризики некомпетентності персоналу внаслідок психологічного тиску), дестабілізаційних дій ворога, активних руйнацій, тощо. Активним інструментом страхування ризиків стає не тільки укладання договорів, але і зовнішнє їх страхування.

Перелік посилань:

1. Набока Р.М., Шукліна В.В. Вплив інтеграції логістичних ланцюгів поставок на підвищення потенціалу підприємства.//Ефективна економіка, 2020, №4 - DOI: [10.32702/2307-2105-2020.4.87](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.4.87)

2. Завербний, А., Дзуліт, З., & Вуск, Х. (2022). Особливості формування логістичних ланцюгів в умовах війни та у післявоєнний період. *Економіка та суспільство*, (43). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-54>

Костюнік О.В.

к.е.н., доцент Національного авіаційного університету

Рудий Д.Ю.

Національний авіаційний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Тема сучасного стану та розвитку валютного ринку України актуальна через вплив валютного ринку на економіку країни, зовнішньоекономічні відносини та фінансову стабільність, особливо в умовах геополітичних напружень та економічних викликів.

Поступальна інтеграція України в міжнародне співтовариство потребує оптимізації та вдосконалення функціонування внутрішнього валютного ринку як важливого механізму забезпечення взаємодії вітчизняної та світової економіки. Водночас валютний ринок та його регулювання посідають важливе місце в національній економічній політиці, оскільки стимулюють економічний розвиток країни та мають відповідний вплив на стан окремих галузей, галузей і підприємств. Макроекономічні зміни в економіці країни та зовнішньому середовищі впливають на еволюцію обмінно-фінансових відносин і певною мірою регулюють грошово-кредитну політику країни.

Характеризуючи тенденції розвитку сучасного валютного ринку, варто зазначити, що він розвивався в складних соціально-економічних умовах. Зараз національна економіка переживає спад виробництва та погіршення економічної та політичної ситуації, що суттєво впливає на управління грошово-кредитною політикою та коливання грошової одиниці. Основним завданням НБУ є збалансування попиту та пропозиції іноземної валюти.

Політика Національного банку у фінансовому секторі залишається відносно жорсткою, спрямованою на збереження неінфляційних тенденцій та запобігання впливу зовнішніх шоків на українську економіку. Незважаючи на поступове послаблення валютних обмежень, валютні ринки залишаються відносно стабільними в останні місяці. Це дозволило Національному банку України з середини вересня розпочати проведення валютних тендерів для збільшення валютних резервів. У вересні для цього було закуплено 144 мільйони доларів. США.

Монетарна інтервенція є одним із основних засобів коригування монетарної політики. В Україні валютна інтервенція є основним засобом Національного банку, який використовується для здійснення державного контролю валютного курсу та запобігання зниженню (зміцненню) курсу гривні.

Відсутність готівкової іноземної валюти, високий попит, велика кількість адміністративних обмежень призвели до незадоволення попиту на іноземну валюту та виникнення «чорного ринку іноземної валюти». Торгова ціна на «чорному ринку» зазвичай курс відрізняється від ціни комерційних банків на дві-три гривні.

На нашу думку, наявність чорного ринку є основною перешкодою для економічного розвитку України в процесі вступу до ЄС. ЄС навряд чи буде співпрацювати з державою, поки існують відповідні нелегальні організації, які порушують модель вільного руху капіталу.

Ці проблеми потребують термінового вирішення, оскільки вони можуть спричинити дисбаланс на валютному ринку, що негативно вплине на економіку та порушить стабільність національних валют. Ефективне грошово-кредитне регулювання потребує прийняття законодавства та реалізації політики, яка покращує структуру внутрішнього та зовнішнього ринків. Державні банки, як установи, відповідальні за нагляд за монетарною політикою та реалізацію монетарної політики, мають удосконалити механізм контролю шляхом створення відповідної нормативно-правової бази.

Ще одним важливим питанням є регулювання чорного та сірого ринку іноземної валюти. Як член ЄС Україна повинна вирішувати проблеми, пов'язані з нелегальною діяльністю на неформальному ринку. Вирішення цього питання сприятиме покращенню економічної ситуації в країні та прозорості валютних операцій, прискорить процес вступу до СОТ.

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бойові дії в Україні, що розпочалися 24 лютого 2022 року, завдали значної економічної шкоди всім регіонам країни. Вони зруйнували і пошкодили промислові об'єкти, інфраструктури та житловий фонд. Також призвели до падіння виробництва, зростання інфляції та безробіття.

За даними Державної служби статистики України, у 2022 році ВВП України впав на 35%. Це найбільше падіння за всю історію незалежності України. Найбільше постраждали східні та південні регіони, безпосередньо зачеплені військовими діями.

У 2023 році економічна ситуація в Україні поступово покращилася: ВВП зріс на 4,1%. Однак темпи відновлення економіки залишаються недостатніми і не стабільними. Для подолання економічних наслідків війни необхідно вжити комплексних заходів для відновлення виробництва, стимулювання інвестицій та створення нових робочих місць.

Одним із ключових факторів економічного розвитку регіону в умовах війни є залучення інвестицій. Розумна державна політика та сприятливе бізнес-середовище мають важливе значення для забезпечення стабільного притоку інвестицій. Для залучення інвестицій необхідні спеціальні заходи, такі як податкові пільги та стимули для інвесторів. Важливо також диференціювати інвестиції за регіонами[2]. Певні регіони можуть бути сприятливими для розвитку незалежних галузей, таких як аграрний сектор або виробництво альтернативної енергії. Залучення інвестицій у ці галузі сприятиме розвитку певного регіону та зменшенню його залежності від інших секторів економіки[3].

Розвиток місцевого бізнесу та підприємництва є ще однією важливою стратегією сприяння економічному розвитку регіонів, які постраждали від війни. Підтримка малого та середнього бізнесу може створити нові робочі місця, збільшити місцеве виробництво і стимулювати економічне зростання[4]. Уряди можуть впроваджувати політику і програми, які зменшують фінансове навантаження на підприємства, а також надавати фінансову і технічну допомогу[2]. Крім того, приватні ініціативи та донорські програми можуть забезпечити підприємцям навчання, наставництво та доступ до фінансування. Розвиваючи місцеві бізнес-екосистеми, постраждалі від конфлікту території можуть зменшити свою залежність від зовнішньої допомоги та сприяти сталому економічному зростанню[1]

Отже, воєнні дії не повинні змусити зупинити економічний розвиток регіону, а навпаки, змусять його зосередитися на забезпеченні сталого економічного зростання. Необхідно вжити цілеспрямованих та ефективних заходів для залучення інвестицій, розвитку інфраструктури та підтримки малого та середнього бізнесу. Таким чином Україна зможе забезпечити економічну стабільність та розвиток регіону незважаючи на воєнний стан.

Перелік посилань:

1. Данилишин Б. Як відновлювати економіку після війни. Програмна відбудова Боснії Герцеговини: уроки для України. URL: https://lb.ua/blog/bogdandanylysyn/510994_yakvidnovlyuvati_ekonomiku_pislya.html
2. Що сприяє економічній стійкості України під час війни за (n.d.) Відновлено November 16, 2023. [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.ukrinform.ua
3. Як після війни Україна має відновлювати економіку та (n.d.) Відновлено November 16, 2023. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501>
4. БІЗНЕС-СТРУКТУРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД (n.d.) Відновлено November 16, 2023, [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/268564>

Кривда О. В.

к.е.н., доцент кафедри економіки і підприємництва

Шибецький М. С.

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ЗРОСТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У сучасних умовах глобальної економічної динаміки важливе значення надається ефективності діяльності підприємств та організацій. Однак досягнення оптимальних рівнів продуктивності та результативності вимагає не лише оперативної дії, але й добре обґрунтованих стратегічних рішень. У цьому контексті виникає необхідність ретельного економічного обґрунтування напрямів зростання ефективності їх діяльності, що стає ключовою передумовою стабільного розвитку та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Для обґрунтування напрямів зростання ефективності діяльності підприємств необхідно провести аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, оцінити його ринкові та фінансові можливості, визначити конкурентні переваги та ризики. Також важливо розглянути оптимізацію бізнес-процесів, вдосконалення управлінської структури та впровадження інноваційних рішень. Аналіз внутрішнього середовища вимагає ретельного розгляду внутрішніх процесів підприємства, включаючи виробничі технології, управлінську політику, кадровий потенціал. Такий аналіз спрямований на ідентифікацію сильних та слабких сторін, аналіз ефективності внутрішніх ресурсів. Аналіз зовнішнього середовища орієнтований на вивчення факторів, які можуть впливати на діяльність підприємства, такі як політичні, економічні, соціокультурні, технологічні та інші [2].

Оцінка ринкових та фінансових можливостей зосереджується на аналізі ринків збуту, конкуренції, потенційних клієнтів, а також фінансових ресурсів, що дозволяє визначити, як підприємство може максимізувати прибутковість та гарантувати стійке фінансове забезпечення. Визначення конкурентних переваг та ризиків спрямоване на виявлення унікальних факторів, що роблять підприємство конкурентоспроможним та включає оцінку можливих ризиків, таких як зміни в законодавстві, нестабільність ринків тощо. Оптимізація бізнес-процесів та вдосконалення управлінської структури спрямовані на покращення ефективності операцій, зменшення витрат та підвищення продуктивності і включає перегляд структури управління для забезпечення ефективнішого прийняття рішень.

Впровадження інноваційних рішень зорієнтоване на застосуванні новітніх технологій, методів та ідей для покращення продуктів чи послуг, оптимізації виробничих процесів, що дозволяє підприємству залишатися конкурентоспроможним у швидкозмінному бізнес-середовищі [1].

Отже, економічне обґрунтування напрямів зростання ефективності діяльності підприємств є важливим етапом стратегічного управління для сучасних підприємств. Зазначена комплексність підходу дозволяє підприємствам адаптуватися до змін у глобальному бізнес-середовищі, максимізувати використання ресурсів та досягати стабільного зростання.

Перелік посилань:

1. Камінська І. М., Ковальчук Н. В., Демидович А. С., Горчинська І. П. Теоретико-методичні підходи до аналізу ефективності діяльності підприємства. *Економічний форум*. 2021. № 2. С. 79-87.
2. Тульчинська С., Кривда О., Кожемяченко О. Вимірювання ефективності оперативної діяльності підприємства. *Economic Synergy*. 2022. С. 20-31.

НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЯК ПЕРЕШКОДА РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Актуальність цієї теми обумовлена провідною роллю підприємництва у структурі української економіки та її подальшому розвитку. Як і будь-яка держава з ринковою системою, Україна в питаннях зниження рівня безробіття, зростання ВВП і податкових надходжень опирається саме на бізнес. Згідно зі словами Президента України Володимира Зеленського, мале і середнє підприємництво створювало 60% ВВП, 7 мільйонів робочих місць та майже 40% податкових надходжень станом на 2021 рік. Таким чином, уповільнення темпів розвитку бізнесу в Україні фактично означає уповільнення темпів економічного зростання всієї держави та може бути передумовою для криз у різних галузях.

Проаналізувавши опитування «Дослідження стану бізнесу в Україні», проведене Advanter Group у співпраці із вітчизняними приватними партнерами, можна зробити висновок, що «Відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів» є однією з ключових проблем сучасного вітчизняного підприємництва. 47,6% респондентів обрали саме цей пункт як відповідь на питання про перепони для відновлення і розвитку бізнесу, серед підприємців він – третій за популярністю і відривається від 2 місця всього на 0,1%. Неплатоспроможність українців обмежує підприємництво кількома способами: вона зменшує їх попит на товари і послуги, обмежує ринковий потенціал та змінює споживчу поведінку збіднілої частини населення. У своїй роботі бізнес, зокрема малий, в першу чергу залежить від платоспроможних покупців, тому очевидно, що менша кількість потенційних клієнтів здатна забезпечувати меншу кількість прибутку і меншу кількість рентабельних підприємств. Які ж причини нестачі фінансових ресурсів у країні?

Думка про те, що до цієї проблеми призвело виключно повномасштабне вторгнення Росії в 2022 році, є помилковою. Дійсно, воно є причиною скорочення ВВП України приблизно на 30% і зростання рівня бідності до 24,2%, проте проблема неплатоспроможності українських домогосподарств є багаторічною і пов'язана з переліком інших, побічних проблем. По-перше, окрім повномасштабного вторгнення, їй передували: складні процеси децентралізації економіки після виходу з Радянського Союзу, гіперінфляція, світова фінансова криза, помилкова політика керівництва держави, політична нестабільність всередині країни та восьмирічна війна. По-друге, у багатьох галузях економіки держави панує тотальна неефективність: Україна відстає за рівнем технологічного розвитку промисловості та енергоефективністю, вітчизняні підприємці майже не впроваджують автоматизовані системи управління, не дотримуються міжнародних стандартів управління якістю та рідко інвестують у наукові розробки та інновації – все це призводить до низького рівня доданої вартості і підвищення рівня бідності громадян.

Результатом є замкнуте коло, в якому недостатня платоспроможність українців гальмує розвиток вітчизняного бізнесу, а неефективний бізнес, у свою чергу, поглиблює бідність громадян. Щоб виправити це, необхідні не лише перемога у війні та подолання корупції, а серйозне реформування економіки. В інститутах влади отримати ключові повноваження повинні нові компетентні люди із мотивацією до подолання освітньої інфляції, збільшення рівня заощаджень, які потім спрямуються на інвестиції, підвищення ефективності та технологічності роботи агросектору і промислового комплексу України. Такі дії мають відіграти ключову роль в економічному розвитку та стабілізації України у воєнний та післявоєнний періоди, адже ефективний бізнес – запорука економічної сили ринкової держави.

Перелік посилань:

1. Володимир Зеленський: Малий і середній бізнес – це основа економіки України, тож він є важливим пріоритетом для держави – Офіційне інтернет-представництво Президента України. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-malij-i-serednij-biznes-ce-osnova-ekonom-67213> (дата звернення: 14.11.2023).

2. Advanter Group. Дослідження стану бізнесу в Україні. URL: <https://drive.google.com/file/d/1X4e53R9UZs7IuXwAyPyOxrrAhhNy5rkL/view>.

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ЗРОСТАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Інновації є ключовим фактором для зростання конкурентоспроможності національної економіки України. Вони виступають каталізатором для зростання конкурентоспроможності, сприяючи впровадженню новітніх технологій, підвищенню продуктивності та стимулюючи створення нових товарів і послуг. Однією з головних проблем, з якими стикається сучасна Україна, є потреба в покращенні економічних показників та підвищенні якості життя громадян. Для зростання національної конкурентоспроможності країни необхідна постійна спрямованість її економіки на пошук, здійснення і впровадження нововведень.[1] Джоном А. Гобсоном були сказані такі слова: ” Дієва конкурентна перевага заключається у здібності знаходити нові ринки, виготовляти нові товари та винаходити нові способи виробництва”.[3]

Розглянемо декілька аспектів, які пояснюють, як інновації впливають на конкурентоспроможність України:

1. Підвищення продуктивності: Інновації дозволяють впроваджувати нові технології та методи виробництва, що підвищують продуктивність та дозволяють виробляти більше товарів і послуг за менші витрати. Це полегшує конкуренцію на ринку та забезпечує рост прибутковості підприємств.

2. Якість продукції і послуг: Інновації допомагають покращувати якість товарів і послуг, що виробляються. Висока якість є ключовим фактором для здобуття довіри споживачів та завоювання нових ринків як в Україні, так і за кордоном.

3. Розширення ринків: Розвиток інноваційних технологій дозволив вийти на міжнародні ринки нових продуктів, товарів і послуг, з’явилися цілі програми і проекти, основними характеристиками постіндустріального суспільства стали знання.[3] Інновації дають можливість створювати нові товари та послуги або модифікувати існуючі для різних сегментів ринку. Це дозволяє підприємствам розширити свою аудиторію та залучити нових клієнтів. Завдяки впровадженню інновацій Україна має конкурентні переваги, тобто досягнувши на національному рівні інноваційної конкурентоспроможності, це дозволить їй бути учасником у формуванні світової економічної системи.[2]

4. Зниження витрат: Інновації допомагають оптимізувати виробничі процеси, що дозволяє знижувати витрати на виробництво. Це допомагає підприємствам збільшувати ефективність та знижувати ціни на свою продукцію. Інновації можуть дозволити виробничим компаніям розширити масштаби виробництва, що може призвести до економії на виробничих витратах завдяки економіям від обсягу.

5. Підвищення конкурентоспроможності на міжнародному ринку: Завдяки інноваціям українські компанії можуть створювати продукцію, яка може конкурувати на міжнародному ринку. Міжнародна торгівля сприяє підвищенню ефективності виробництва, оскільки стимулює переміщення ресурсів з тих галузей, продукцію яких вигідніше замінити імпортом, в ті галузі, де країна має порівняльні переваги перед своїми торговими партнерами.[3]

6. Залучення інвестицій: Країни, які активно розвивають інновації, привертають більше інвестицій. Інвестори зацікавлені в підтримці та розвитку інноваційних підприємств. Нововведення створюють потенціал для прибутку та росту, що привертає інвесторів, які бачать їх як привабливий об’єкт для вкладення капіталу.

7. Спроможність адаптуватися до змін: Інновації дозволяють економіці бути гнучкішою та швидше адаптуватися до змін на світовому ринку та технологічного прогресу. Вони є ключем до адаптивності економіки, допомагаючи їй швидко реагувати на зміни, залишатися конкурентоспроможною та забезпечувати стале зростання навіть у змінних умовах.

Зростання конкурентоспроможності України потребує націленості на створення сприятливих умов для розвитку інновацій, підтримки наукових досліджень і розвитку, співпраці між урядом, галузями та освітою у сфері науки і технологій. Інноваційний шлях розвитку дозволить не тільки прискорити економічний розвиток держави, але й досягти необхідного рівня конкурентоспроможності продукції з метою вільного конкурування на світових ринках товарів та послуг.[1] Зокрема, важливо визначити стратегічні галузі для інновацій, які відображають потреби суспільства та мають потенціал для значного розвитку. Підтримка стартапів та малих і середніх підприємств, які часто є гнучкими та швидко реагують на зміни, також є ключовим елементом у стимулюванні інновацій. Партнерство з академічними установами для сприяння досліджень та передачі знань є важливим для забезпечення постійного потоку новацій.

В результаті дослідження визначено, що залучення інвестицій, спроможність адаптуватися до змін та співпраця між урядом, галузями та освітою у сфері науки і технологій є важливими складовими успішної інноваційної стратегії. Інноваційний розвиток не лише прискорить економічний прогрес, а й дозволить стати конкурентоздатним у світових ринкових умовах. Тож, спрямованість на інновації є ключем до вирішення важливих проблем та досягнення успіху для України.

Перелік посилань:

1) Богма О.С., к.е.н., ст. викладач, Болдуєва О.В., к.е.н., ст. викладач . Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки.
https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/Vest_Ek7-3-2010-PDF/166-170.pdf

2) А. А. Гальчук. Інновації як чинник конкурентоспроможності економіки
http://www.economy.in.ua/pdf/9_2015/34.pdf

3) Малова А. Є. Роль інновацій в сучасній економіці.

URL:<https://conferencekneu.wordpress.com/2017/05/01/%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%B0-%D1%94-%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C-%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9-%D0%B2-%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96%D0%B9-%D0%B5%D0%BA/>

ВПЛИВ ЯКОСТІ ХІМІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ЇЇ ЦІНУ ТА СОБІВАРТІСТЬ

Якість хімічної продукції відіграє вирішальну роль у визначенні її собівартості та ціни на ринку. Це пояснюється тим, що якість хімічного продукту безпосередньо впливає на його продуктивність, надійність і довговічність. Менш якісна продукція може мати більшу ймовірність дефектів, які здатні утворювати проблеми та погіршити репутацію виробника.

В Україні, де висока конкуренція в хімічній промисловості, якість продукції безпосередньо впливає на вибір споживача. Покупці частіше вибирають хімічну продукцію, яка забезпечує кращу якість, продуктивність, довговічність і зручність використання. Ці фактори разом із цінними міркуваннями відіграють вирішальну роль у визначенні того, чи вибере споживач один продукт замість іншого.

Крім того, зусилля виробників щодо якості також впливають на вартість хімічної продукції. Постачальники, які інвестують у системи управління якістю, використовують високоякісні матеріали та інструменти та постійно вдосконалюють свої виробничі процеси, несуть більші витрати [1]. У свою чергу ці витрати відображаються на собівартості, а отже і на ціні хімічної продукції. Тому в Україні хімічна продукція вищої якості зазвичай коштує дорожче, ніж продукція нижчої якості. Зосереджуючись на виробництві високоякісної хімічної продукції, постачальники можуть створити репутацію надійності та чудової продуктивності. В результаті вони можуть залучити більше клієнтів і виправдати вищу ціну.

Один із способів вирішення проблеми з витратами на високоякісні хімічні продукти – це розглянути питання сталого забезпечення хімікатів високої чистоти. Стратегії очищення відіграють важливу роль у цьому контексті, оскільки вони можуть дозволити використовувати економічні хімікати нижчої якості. Доводячи подібність між хімічними речовинами низької та високої чистоти, дослідники можуть працювати над досягненням рівних можливостей, зниження витрат виробництва та забезпечення сталого постачання для промислового процесу.

Одним із підходів до забезпечення сталого забезпечення хімікатів високої чистоти є впровадження передових методів очищення вздовж ланцюжка постачання. Оптимізуючи процес очищення, виробники можуть підтримувати та покращувати якість хімічних продуктів, одночасно знижуючи виробничі витрати. Використання передових стратегій очищення, таких як дистиляція, кристалізація або мембранна фільтрація, може ефективно відокремлювати домішки та забруднення від хімікатів, забезпечуючи високу чистоту та якість, знижуючи собівартість хімічної продукції.

Підсумовуючи, якість хімічного продукту має значний вплив на його вартість і ціну. Забезпечення сталого постачання хімічних речовин високої чистоти є важливим для зниження витрат виробництва та підтримки конкурентоспроможності [2]. Крім того, стратегії виробництва з очищених хімічних речовин також можуть сприяти підвищенні якості та зниженні собівартості хімічних продуктів. Запроваджуючи таку виробничу практику, компанії можуть не лише зменшити вплив на навколишнє середовище, а й підвищити якість і безпеку своєї продукції. Таким чином, інвестиції в якість хімічного продукту мають вирішальне значення для його собівартості та ціни, оскільки це може призвести до збільшення попиту споживачів, зниження витрат виробництва та сталого ланцюжка поставок.

Перелік посилань:

[1] N. Arshed, K. Hameed and A. Saher. "An Empirical Analysis of Supply Chain Competitiveness and Cleaner Production". Oct. 2022.

[2] C. Lee et al.. "Cost-efficient, Effect of Low-Quality PbI₂ Purification to Enhance Performances of Perovskite Quantum Dots and Perovskite Solar Cells". Jan. 2021.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вважається, що Україна є географічним центром Європи, але вже більше року Україна – це світовий показник сили, мужності, свободи, незламності і незалежності.

Починаючи ще з 2014 року, коли російські військові захопили автономну республіку Крим та проголосили анексію, а також коли на сході України почались озброєні зіткнення, Україна зазнала дуже великої шкоди економічної, соціальної та екологічної складової сталого розвитку, що спричинило занепад різних сфер діяльності і соціальної згуртованості.

Після повномасштабного російського військового вторгнення в Україну в 2022 році рівень соціальної згуртованості українського народу виріс до максимальних показників, але економічна і екологічна складова постраждали в декілька разів серйозніше, ніж за 8 років бойових дій на сході України.

Рівень сталого розвитку України знизився до критичних показників по всіх складових сталого розвитку. Війна стримує як соціальний, так і економічний розвиток, завдає великого удару по екології кожного регіону країни, призводячи до катастрофічних наслідків в житті України і її населення.

Що ж таке сталий розвиток і чому він так важливий в умовах війни?

Сталий розвиток – це розвиток країн і регіонів, коли матеріальне виробництво, ресурсоспоживання, економічне і соціальне зростання, а також інші види діяльності суспільства впливають на планету більш м'яко, забезпечуючи нові підходи і методи щоб зменшити небезпечні викиди в атмосферу, забруднення навколишнього середовища, а також раціональне використання ресурсів нашої планети, що дозволяє екосистемі самостійно відновлюватись і підтримувати життєдіяльність.

В умовах війни індекс всіх складових сталого розвитку стрімко знижується, що впливає на усі сфери діяльності і життя в цілому, через неможливість забезпечити якісні умови життя і праці, рівень засмічення навколишнього середовища та достатнього рівня грошової винагороди населення.

Вторгнення Росії до України має значний негативний економічний ефект, посилюючи негативні наслідки пандемії в глобальному значенні. Україна зіткнулася з найбільшою хвилею еміграції та значним зростанням безробіття.

Конфлікт тягне за собою ефект зростання інфляції та цін на продукти харчування, а також ціни на енергоносії і дефіцит енергії в глобальній енергосистемі України.

Україна є великим експортером сільськогосподарської продукції, і з вторгненням російських військових на територію України, значна частина врожаю знищується бо ж фермери не можуть його зібрати, що позначається на доходах і коштах для існування всіх учасників ланцюжка поставок.

Інтенсивні обстріли в Україні негативно впливають на продовольчу безпеку та генетичне різноманіття сільськогосподарської продукції, а також на кількість врожаю в цілому.

Масовий обстріл медичних закладів України знижує здатність країни обслуговувати населення та запобігати потенційним спалахам захворювань, через погіршений санітарний стан приміщень і забруднення питної води. Крім того, збройний конфлікт може спровокувати психічні захворювання що, в свою чергу, може спровокувати вживання наркотиків серед військового та цивільного населення.

Також більшість медичних ресурсів спрямовані на постраждалих від військового конфлікту, що стримує ефективність боротьби з пандемією COVID-19 та інших захворювань, що в подальшому може спричинити спалах нових захворювань і масової смертності населення.

Через постійні і масовані обстріли населених пунктів України критично постраждала інфраструктура і обладнання, що спричинило за собою зниження технологічної модернізації і інновацій, а також видобуток і зберігання корисних копалин.

Військові дії спричинили деградацію наземної екосистеми, через порушення ґрунту від постійних ракетних обстрілів і мінування територій, а також обстріли спричиняють пожежі лісів, домів та врожаю. Через велику кількість загиблих в гарячих точках і неможливість вивозу трупів забруднені багато річок, що робить навіть питну воду непридатною до вживання.

Війна також негативно впливає і на морське середовище, через велику кількість мін і затонулих кораблів, що спричинило забруднення нафтопродуктами і виділенням токсичних елементів. Більш ніж три тисячі дельфінів загинули через тотальне забруднення чорного моря, а також від детонації підводних мін або бомб.

Руйнування, створені російською військовою агресією, сильно знизили добробут людей. Ситуація погіршилася з настанням зими. Крім того, зростання інфляції та зростання цін на житло створить проблеми для найбідніших верств населення, які шукають доступне житло.

Отже, війна в Україні – це глобальна катастрофа сталого розвитку всього світу і найбільша гуманітарна катастрофа в Європі. Війна суттєво порушила розвиток і стабільність країни, призвела до кризи і боргів, а також до загрози охорони здоров'я і зростання смертності населення.

Перелік посилань:

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 №722/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

2. С. В. Буряк, К. Ю. Редько, А. О. Чорновол, О. В. Орленко. Соціально – економічні аспекти сталого розвитку України в умовах війни. Наукові записки Львівського університету бізнесу та прав, № 34/2022. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/617/568>

3. Державна служба статистики України. Цілі сталого розвитку: Україна-2021. Моніторинговий звіт. URL: https://ukrstat.gov.ua/csr_prezent/2020/ukr/st_rozv/publ/SDGs%20Ukraine%202021%20Monitoring%20Report%20ukr.pdf

МІНЛИВІСТЬ СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОР БІЗНЕС-УСПІХУ

Мінливість та швидкозмінність середовища функціонування підприємств є невід'ємною частиною сучасного бізнес-світу та на сьогодні має вирішальний вплив на роботу підприємств різних галузей економіки. Економічні зрушення, технологічні революції, уподобання та вимоги споживачів як зовнішні фактори впливу, а також організаційна культура, стратегія управління, взаємозв'язки із постачальниками як внутрішні фактори впливу постійно зазнають змін, що може стати як можливістю, так і загрозою для подальшого розвитку підприємства, тому вимагає постійного моніторингу, аналізу та заходів з адаптації [1].

Вивчення поняття мінливості внутрішнього та зовнішнього середовища в контексті функціонування підприємств є актуальним напрямом досліджень в науковій та бізнес-сфері. Зокрема, наукові роботи вітчизняних та зарубіжних вчених підтверджують, що зміни в середовищі є необхідною частиною життєдіяльності підприємств та вимагають постійного розроблення заходів з адаптації для подальшого розвитку. При цьому, зміни внутрішнього середовища можуть бути спричинені змінами на ринку, впровадженням технологій та діями конкурентів. Зовнішні ж незалежні некеровані впливи охоплюють політичні, економічні, соціальні та інші фактори [1].

Розроблені моделі адаптації підприємств включають стратегії управління змінами, діагностику, планування та оцінювання ефективності, підкреслюючи важливість ефективного управління зовнішніми та внутрішніми факторами для успішної адаптації підприємств до змін, підвищуючи їх ефективність та продуктивність. Результати досліджень є важливими для розроблення подальших ефективних стратегій адаптації підприємств до змін. Саме тому в контексті конкурентного бізнес-середовища важливо розуміти, що саме мінливість є каталізатором розроблення інновацій та подальшого розвитку підприємств, а здатність управляти мінливістю провокує стійкий успіх та забезпечення конкурентоспроможності за різних умов [1].

Дослідження впливу мінливості середовища функціонування підприємства на прикладі ТОВ «ФМ ХЛАДОПРОМ» розглядається в контексті певних тенденцій та викликів, з якими стикається дане підприємство під час роботи. Зокрема, щодо зовнішнього середовища, аналізуючи вітчизняний ринок продуктів харчування, розглядаються технологічні зміни, стратегії адаптації та реакція внутрішнього середовища на дані події.

Щодо тенденцій зовнішнього середовища функціонування підприємства ТОВ «ФМ ХЛАДОПРОМ», то до основних з них можна віднести наступні [2]:

1. *Становлення глобального ринку продуктів харчування* сприяло орієнтації підприємства для виходу на зовнішні ринки, зокрема, у 2023 р. ТОВ «ФМ ХЛАДОПРОМ» уклав контракти на експорт продукції до Польщі та збільшив обсяги поставок своєї продукції на ринок США.

2. *Зміна уподобань та вимог споживачів* сприяє адаптації підприємства до змін на споживчому ринку, зокрема у 2023 р. ТОВ «ФМ ХЛАДОПРОМ» запустило виробництво нових продуктів, які відповідають сучасним трендам, а саме впровадило виробництво безлактозного морозива.

3. *Зростання конкуренції* стає важливим аспектом функціонування підприємства на ринку продуктів харчування. З метою зміцнення своїх конкурентних позицій ТОВ «ФМ ХЛАДОПРОМ» активно впроваджує нові маркетингові програми, спрямовані на оптимізацію взаємодії зі споживачами та партнерами.

До основних тенденцій функціонування внутрішнього середовища підприємства ТОВ «ФМ ХЛАДОПРОМ» належать [2]:

1. *Зростання масштабів діяльності*, зокрема постійний розвиток та розширення діяльності. У 2023 р. ТОВ «ФМ ХЛАДОПРОМ» відкрило нові виробничі лінії у м. Сміла, що збільшило виробничі потужності на 20%.

2. *Інноваційна діяльність*. Підприємство постійно інвестує в розроблення та впровадження інновацій, розробляючи нові продукти та технології. У 2023 р. ТОВ «ФМ ХЛАДОПРОМ» запустило в експлуатацію новий автоматизований склад у Львівській області, який дозволив поліпшити ефективність експортної логістики та зберігання продукції.

3. *Розвиток персоналу* є одним з фокусів уваги підприємства. У 2023 р. ТОВ «ФМ ХЛАДОПРОМ» впровадив програму навчання для співробітників, яка включає курси з менеджменту, маркетингу, технологій та інших сфер діяльності. Крім того, створення нових робочих місць сприяє розвитку трудового потенціалу країни.

Таким чином, ТОВ «ФМ ХЛАДОПРОМ» успішно адаптується до змін в своєму внутрішньому та зовнішньому середовищі функціонування, використовуючи їх як можливості для подальшого розвитку та зростання.

Щодо *екологічної відповідальності* як провідного тренду ХХІ ст. підприємство дотримується високих екологічних норм і стандартів, використовує екологічно чисті технології та впроваджує управління відходами, що сприяє захисту навколишнього середовища.

Соціальний ефект від діяльності досягається також активною участю підприємства у соціальних проектах, сприяючи розвитку суспільства та покращенню якості життя, досягненню взаєморозуміння в широкому соціокультурному контексті.

Отже, важливість для підприємств адаптації до змін внутрішнього та зовнішнього середовища, зокрема на прикладі ТОВ «ФМ ХЛАДОПРОМ», визначається як один з ключових сьогоденних факторів бізнес-успіху. Підприємству вдається успішно поєднати стратегії інновацій, розвитку персоналу та соціальної відповідальності, використовуючи мінливість середовища як можливість для власного сталого зростання та забезпечення конкурентоспроможності. Активна присутність на глобальних ринках, залучення інвестицій в інновації та підтримка соціальних ініціатив свідчать про впевнений курс підприємства на сталий та високоефективний розвиток в рамках сучасних трендів та викликів століття.

Перелік посилань:

1. Організаційно-економічні аспекти розвитку підприємницьких структур в Україні та світі : моногр. / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. Гринько. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2022. 400 с. URL: <https://philarchive.org/archive/GRY-5> (дата звернення: 13.11.2023).

2. Офіційний веб-сайт ТОВ «ФМ ХЛАДОПРОМ». 2023. URL: <https://www.khladoprom.com/> (дата звернення: 13.11.2023).

Новіков Д. О.

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ НАПІВПРОВІДНИКОВИХ ПРИСТРОЇВ ЗА ТЕХНОЛОГІЄЮ ГАЗОФАЗНОЇ ЕПІТАКСІЇ З МЕТАЛООРГАНІЧНИХ СПОЛУК

Активна інтенсифікація процесів науково-технічного розвитку актуалізує проблематику дослідження галузевих ринкових структур, що функціонують у відповідних наукоємних сферах діяльності. Однією з таких сфер є виготовлення нових напівпровідникових пристроїв за сучасними технологіями, які грають першочергову роль у галузях оптичних телекомунікацій, медицини, відновлювальної енергетики та військової справи. Водночас, слід зауважити, що дана сфера володіє низкою специфічних особливостей, що визначають ефективність функціонування підприємницьких структур, які формують відповідне поле ринкових взаємодій.

Згідно останніх досліджень, доходи світового ринку технології отримання складних напівпровідників ГФЕ МОС (газофазної епітаксії з металоорганічних сполук) демонструють істотне зростання, приблизно на 1,7 мільярда доларів США з передбачуваним середньорічним темпом росту на рівні 10,7% у прогностичний період 2021-2028 років [1]. Так, наприклад, схильність клієнтів економити на структурі енергоспоживання спричинила збільшення популярності нових високоефективних сонячних елементів. Глобальний тренд на ощадливість в енергоспоживанні та розвиток зеленої енергетики зумовив значний ріст попиту на сонячні елементи, одними з ключових елементів яких є напівпровідникові пристрої. Разом з тим, зауважимо, що нестабільний характер напівпровідникового сектора перешкоджатиме перспективному зростанню ринку приладів, що виготовляються за допомогою технології ГФЕ МОС протягом прогнозованого періоду. Досліджувані напівпровідникові пристрої володіють високим рівнем конкурентоспроможності порівняно з традиційними кремнієвими елементами, більш того в сучасних умовах обсяги виробництва останніх перевищують актуальний попит, що призводить до затоварення та зниження ліквідності підприємницьких утворень даної сфери.

Підсумовуючи результати проведеного дослідження, пропонуємо сформулювати перелік ключових особливостей досліджуваного ринку: (1) високі показники ефективності технологічного продукту, що відповідним чином корелює у зростанні потреб бізнес-сектору до більш ефективних напівпровідникових пристроїв порівняно з традиційними кремнієвими; (2) складності організації планової діяльності у сфері постачання та збуту, що обумовлено специфічністю попиту на відповідну технологічну продукцію, розрахунок собівартості здійснюється переважно позамовним методом; (3) перспективність зростання ринкового попиту на технологію у сфері зеленої енергетики та військово-промислового комплексу, тобто галузей, які займають лідируючі позиції у частині дифузії та імплементації продуктів інноваційної електроніки; (4) висока вартість основних ресурсних компонентів виробництва напівпровідників за технологією ГФЕ МОС; (5) низький рівень конкурентності досліджуваного ринку, що відзначається обмеженою кількістю виробників, тобто має місце відсутність бар'єрів входу олігополістичного типу.

Отже, можна зробити висновки, що функціонування ринку напівпровідникових пристроїв з використанням технології газофазної епітаксії з металоорганічних сполук є перспективним напрямком організації підприємницької діяльності, що обумовлене інноваційністю, високим рівнем ефективності пристроїв та рентабельності діяльності, проте ключовими бар'єрами залишається необхідність залучення значного обсягу інвестиційного ресурсу та формування належної науково-технічної бази реалізації виробничої діяльності.

Перелік посилань:

1. Metal Organic Chemical Vapor Deposition (MOCVD) Market Size, Growth, Forecast 2023–2030. *Medium*. URL: <https://medium.com/@zoeyjohns1903/metal-organic-chemical-vapor-deposition-mocvd-market-size-growth-forecast-2023-2030-c140bcc995ac>.

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.

Інвестиційна активність відіграє ключову роль у економічному розвитку держави, тому під час воєнного стану цей напрям є одним із пріоритетних. З початком війни обсяг інвестицій значно зменшився через несприятливий інвестиційно-підприємницький клімат. Індекс інвестиційної привабливості України станом на другу половину 2022 року становить 2.48, що на 0.31 вище ніж в першій половині року, проте на 0.25 нижче ніж у 2021 році [1].

Нині економіка України розвивається в складних умовах викликаних війною. Такий стан відлякує потенційних інвесторів, серед негативних факторів можна виокремити: 1) порушення міжнародної логістики через руйнацію інфраструктури; 2) масова міграція; 3) анексія регіонів, що активізує релокацію бізнесу;) макроекономічна нестабільність.

Інвестиційний ринок України має свої ризики і можливості. На думку інвесторів, основними ризиками, що погіршують інвестиційний клімат є: корумпованість судової системи; монополізація ринків; значний вплив олігархів на політику; недосконала законодавча система; гніт податкової системи; нестабільність фінансової системи. В Україні існують численні фактори, які роблять її привабливою для інвестицій та сприяють розширенню її інвестиційних зв'язків. Серед них варто відзначити великий внутрішній ринок із значним потенціалом, географічне розташування на перехресті основних транспортних магістралей, відносно доступну, але водночас кваліфіковану робочу силу, науковий потенціал та розвинену інфраструктуру. [1].

Станом на 2021 рік основними країнами-інвесторами є Кіпр із часткою 31,7%, Нідерланди – 21,6%, Швейцарія – 5,8%, Велика Британія – 4,6%, Німеччина – 4,6%, та Австрія – 3% [2].

Лідерами в економіці є такі галузі: промисловість (30,8%), аграрний сектор, включаючи сільське, лісове та рибне господарство (12,6%), транспорт, складське господарство, оптова та роздрібна торгівля, а також ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (9,0%), а також державне управління й оборона [2].

У випадку, коли ПІІ не відповідають потребам модернізації економіки та розвитку експорту високотехнологічної продукції, існує ризик закріплення на світовому ринку за сировинною спеціалізацією. Для створення необхідної матеріальної бази важливо залучити інвестиції на рівні не менше 35% від ВВП протягом принаймні п'яти років.

Реконструкційний план, розроблений Національною радою з відновлення, визначає необхідність залучення \$750 млрд інвестицій протягом наступних 10 років, зокрема \$60-65 млрд, які необхідно залучити вже цього року. Для залучення прямих іноземних капіталовкладень Україна пропонує великі інвестиційні проекти. Можна виділити п'ять галузей з найвищим інвестиційним потенціалом:

- Логістика та інфраструктура (\$123 млрд інвестиційного потенціалу)
- Енергетика (\$177 млрд інвестиційного потенціалу);
- Оборонно-промисловий комплекс (\$43 млрд інвестиційного потенціалу);
- Агропромисловий комплекс (\$34 млрд інвестиційного потенціалу);
- Металургія та металообробка (\$26 млрд інвестиційного потенціалу) [3].

Перелік посилань:

1. Європейська Бізнес Асоціація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analitsya/>

2. Міністерство фінансів України: Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>

3. Країна можливостей: чому інвестор прийде в Україну. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/29/691997/>

Очеретяна О. В.

асистентка кафедри економіки і підприємства

Симоненко А. Л.

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ДИНАМІКА МІКРОЕКОНОМІЧНИХ КОМПЛЕКСНОСТЕЙ: АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ТРАНСАКЦІЙНИХ СИНЕРГІЙ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У сучасних умовах постіндустріального підприємництва підприємства все частіше стикаються з динамічними змінами зовнішнього середовища. Ці зміни вимагають від підприємств гнучкості та адаптивності, а також здатності швидко реагувати на нові можливості та загрози.

Одним із способів підвищення гнучкості та адаптивності підприємства є використання трансакційних синергій. Трансакційні синергії - це ефекти, які виникають внаслідок взаємодії між підприємствами [1]. Вони можуть бути позитивними, коли взаємодія призводить до підвищення ефективності, або негативними, коли взаємодія призводить до зниження ефективності.

Оптимізація стратегічних зв'язків є важливим завданням для підприємства в умовах постіндустріального підприємництва. Стратегічні зв'язки – це взаємодії між підприємствами, які спрямовані на досягнення спільних цілей. Вони можуть бути формальними або неформальними, і вони можуть мати різні форми [2].

Трансакційні синергії можуть виникати внаслідок різних факторів, таких як:

- Спільні ресурси та активи: підприємства можуть спільно використовувати ресурси та активи, що дозволяє їм заощадити витрати.
- Спільні технології та процеси: підприємства можуть спільно розробляти та впроваджувати технології та процеси, що дозволяє їм підвищити ефективність.
- Спільні канали збуту: підприємства можуть спільно використовувати канали збуту, що дозволяє їм розширити ринок збуту.

Оптимізація стратегічних зв'язків може здійснюватися за допомогою різних інструментів, таких як:

- Формальні угоди: підприємства можуть укладати формальні угоди, які регулюють їх взаємодію [1].
- Неформальні домовленості: підприємства можуть укладати неформальні домовленості, які регулюють їх взаємодію.
- Інтеграція: підприємства можуть інтегруватися в єдину структуру, що дозволяє їм максимально використовувати трансакційні синергії.

Взаємодія трансакційних синергій та оптимізації стратегічних зв'язків може бути динамічною. Ця динаміка може бути викликана різними факторами, такими як:

- Зміни зовнішнього середовища: зміни в технологіях, ринку, конкурентному середовищі можуть призвести до зміни характеру трансакційних синергій.
- Зміни стратегії підприємства: зміна стратегії підприємства може призвести до зміни характеру стратегічних зв'язків [2].

Для підвищення ефективності взаємодії трансакційних синергій та оптимізації стратегічних зв'язків підприємствам необхідно:

- Регулярно аналізувати зовнішнє середовище та стратегію підприємства, щоб своєчасно виявляти зміни, які можуть вплинути на взаємодію.
- Розробляти інструменти та механізми, які дозволяють ефективно управляти взаємодією [3].
- Створювати культуру співробітництва та партнерства, яка сприяє ефективній взаємодії.

Україна, як і багато інших країн, переживає період постіндустріального підприємництва. Цей період характеризується динамічними змінами в технологіях, ринку, конкурентному середовищі. Ці зміни вимагають від українських підприємств гнучкості та адаптивності, а також здатності швидко реагувати на нові можливості та загрози. У цьому контексті взаємодія транзакційних синергій та оптимізація стратегічних зв'язків є важливим завданням для українських підприємств. Аналіз взаємодії цих факторів дозволяє підприємствам підвищувати свою гнучкість та адаптивність, а також ефективність.

Однак, війна в Україні, яка почалася в 2014 році, негативно вплинула на стан українського підприємництва. Внаслідок неї багато підприємств були пошкоджені або знищені, а інші були змушені призупинити свою діяльність. Це призвело до зниження продуктивності праці, зростання безробіття та погіршення економічного становища країни.

У цих умовах українські підприємствам необхідно докласти додаткових зусиль для підвищення своєї гнучкості та адаптивності. Вони повинні використовувати всі можливості для співпраці та партнерства з іншими підприємствами, а також з органами державної влади. Це дозволить їм швидше відновитися після війни та стати більш конкурентоспроможними в умовах постіндустріального підприємництва.

У сучасних умовах постіндустріального підприємництва підприємства все частіше стикаються з динамічними змінами зовнішнього середовища. Ці зміни вимагають від підприємств гнучкості та адаптивності, а також здатності швидко реагувати на нові можливості та загрози.

Одним із способів підвищення гнучкості та адаптивності підприємства є використання транзакційних синергій. Транзакційні синергії - це ефекти, які виникають внаслідок взаємодії між підприємствами. Вони можуть бути позитивними, коли взаємодія призводить до підвищення ефективності, або негативними, коли взаємодія призводить до зниження ефективності.

Оптимізація стратегічних зв'язків є важливим завданням для підприємства в умовах постіндустріального підприємництва. Аналіз взаємодії транзакційних синергій та оптимізації стратегічних зв'язків дозволяє підприємствам підвищувати свою гнучкість та адаптивність, а також ефективність. Також використання взаємодії транзакційних синергій та оптимізація стратегічних зв'язків може допомогти українським підприємствам подолати наслідки війни та стати більш конкурентоспроможними в умовах постіндустріального підприємництва.

Перелік посилань:

1. Barnett, W.P., & Burgelman, R.A. (2016). Strategic alliances: How to achieve success. *Harvard Business Review*, 94 (2), 80-92.
2. Kirichenko, O.V. (2022). Reform of Ukrainian entrepreneurship in the context of post-industrial development. *Economics and entrepreneurship*. No. 3(121).
3. Бондаренко, В.В. (2022). Динаміка мікроекономічних комплексностей в умовах постіндустріального підприємництва. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Економіка. №1 (165).

**ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОЗВИТКУ
СФЕРИ АПАРАТНОГО ЛІКУВАННЯ В УКРАЇНІ**

Повномасштабна військова агресія 2022 року стала одним з тригерів низки деструктивних процесів та явищ у розвитку національної економіки, спричинивши послідовний спад ділової активності, деструкцію виробничо-технічного потенціалу економіку, катастрофічне скорочення інвестиційних потоків тощо. Не менш важливим наслідком функціонування країни в умовах воєнної економіки став її вплив на соціальні аспекти, що втілилися у зростанні рівня смертності населення унаслідок активних бойових дій, а також високих темпів релокації, що загалом негативно вплинуло як на стан розвитку людського капіталу України, так і на структурні показники ринку праці. Об'єктивним наслідком військових дій став ріст травматичних пошкоджень населення, зокрема мінно-вибухових травм, що стало викликом для вітчизняного сектору підприємств та установ, що здійснюють апаратне лікування в Україні. Апаратне лікування передбачає здійснення комплексу медичних заходів з санації пошкоджених кінцівок унаслідок бойових травм, зокрема репозиції уламків кісткової тканини, застосування аутотрансплантатів з ортобіологією, видалення феромагнітних тіл стороннього походження і т.д. з метою прискорення відновлення та загоєння пошкоджених кінцівок, мінімізації негативних наслідків отриманих травм, скорочення періоду реабілітації. Описаний напрямок характеризується високим рівнем інноваційності за рахунок обмежено інвазивного характеру впливу методики, відсутності необхідності у залученні значного обсягу ресурсів та досягнення високих лікувальних результатів, що власне і формує потужний конкурентний базис розвитку даного технологічного напрямку медицини бойових травм вітчизняними підприємницькими структурами та установами у відповідній сфері. Проте, ефективна реалізація згаданого конкурентного потенціалу досліджуваної сфери стикається з широким колом проблем організаційно-економічного характеру, що обмежує повноту реалізації інноваційних переваг даної методики. До ключових проблем забезпечення конкурентоспроможного розвитку сфери апаратного лікування в Україні варто віднести наступні:

1. *Висока вартість сировинних компонентів.* Обмеженість вітчизняної ресурсної бази у частині виробництва наукомістких елементів апаратних засобів істотно збільшує вартість надання відповідних послуг, знижуючи тим самим конкурентний потенціал відповідних підприємств та установ як на вітчизняному ринку, так і зовнішньоекономічної діяльності.

2. *Відсутність уніфікованого стандарту.* Актуальною проблемою сфери апаратного лікування є відсутність затвердженого у вітчизняному нормативному полі стандарту лікування, що частково обмежує можливості кваліфікованих фахівців до здійснення необхідних лікувальних заходів з точки зору легальної площини реалізації діяльності.

3. *Кваліфікаційний аспект* виявляє себе у відсутності єдиної наукової школи апаратного лікування, що зумовлює обмеженість компетенцій лікарів у частині реалізації методики за умов відсутності зацікавленості держави до сприяння розвитку знанневого базису даної сфери на рівні наукових установ.

4. *Низький рівень економічної організації* знаходить своє відображення у відсутності сформованих інтеграційних ланцюгів взаємодії, кооперування та спеціалізації виробництва, постачання та безпосередньо надання медичних послуг методами апаратного лікування, що сприяє росту витратного рівня та обмеженню ефективності.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що забезпечення конкурентоспроможного розвитку інноваційної галузі апаратного лікування потребує активної взаємодії державного та приватного сектору: державного у частині стимулювання розвитку національної ресурсної та кваліфікаційної бази, розробки спеціалізованого нормативного забезпечення у частині стандартизації; приватного у контексті інтенсифікації коопераційних взаємодій з метою формування інтегрованого ланцюгу економічних взаємодій від виробництва технічних компонентів до лікувальних процедур.

РОЗВИТОК РИНКУ АВТОМОБІЛЬНИХ ЗАПЧАСТИН НА ПРИНЦИПАХ СИСТЕМНОСТІ

Ринок автомобільних запчастин України є складовою національної економічної системи, розвиток якого реалізує позитивні ефекти, що можуть бути реалізовані для стимулювання національної економіки. При цьому вітчизняні підприємства характеризуються недостатнім рівнем системності при керуванні бізнесом, що призводить до зниження його ефективності та стійкості як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі. Метою даного дослідження є обґрунтування доцільності дослідження ринку автомобільних запчастин на засадах системності.

Ринок автомобільних запчастин - це галузь ринку, яка спеціалізується на виробництві, постачанні та продажу запчастин для ремонту та технічного обслуговування автомобілів [1]. Система ринку автомобільних запчастин являє собою сукупність виробників, дистриб'юторів/посередників, СТО, роздрібні крамниці, та кінцевих споживачів, що взаємодіють у спільному економічному середовищі із метою задоволення потреб та руху ресурсів, товарів та послуг на взаємовигідній основі. Для функціонування та розвитку система використовує матеріальні, фінансові, інформаційні та трудові ресурси. Зовнішнє середовище системи складають фінансово-кредитні установи, держава в особі законодавчих та виконавчих органів, навчальні заклади, міжнародні організації та асоціації, а також інфраструктурні суб'єкти (наприклад, підприємства логістики тощо).

Побудова та розвиток підприємств на засадах системності сприяє покращенню взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем, підвищенню його продуктивності, гнучкості, використання можливостей, що виникають у зовнішньому середовищі, а також реалізації матеріальних та нематеріальних вигод. Основною перешкодою для ефективного розвитку ринку є недостатня системність діяльності окремих підприємств, що функціонують в межах ринку. Забезпечення системності у цьому випадку відбувається за рахунок побудови системи, в якій бажаним станом є підвищення функціонування підприємства, реалізації системи на практиці, спостереження за відхиленнями за низкою розроблених заздалегідь критеріїв ефективності, а також остаточне впровадження системних змін. На сьогодні певні позитивні зрушення в системах підприємства вже помітні: наприклад, вертикальні системи керування трансформуються в горизонтальні системи керування, де кожна підсистема підприємства має чітке розуміння критеріїв роботи, таким чином, може функціонувати у відносно незалежному стані, реалізуючи функції у загальній системі.

Відкритість системи ринку автомобільних запчастин робить можливим взаємозв'язок системи із зовнішнім оточенням, обмін ресурсами, що сприяє загальному розвитку. Враховуючи тенденцію інтеграції вітчизняного ринку автомобільних запчастин у ринкове середовище Європейського Союзу, варто зазначити, що такий процес можливий лише за дотримання принципів прозорості, відкритості, справедливості, довіри, стійкості.

Висновок. Подальші дослідження стосуватимуться поглиблення наукового розуміння щодо розгляду ринку автомобільних запчастин як високоорганізованої системи із метою дослідження передумов, факторів функціонування, а також змін та зрушень, яким може піддаватися ця система, а також виявити тенденції розвитку ринку автомобільних запчастин в контексті євроінтеграційних процесів.

Перелік джерел:

1. Раскін В. Л. Розвиток ринку запасних частин в Україні. *Юність науки – 2023: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства* : XIII Міжнар. науково-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчен., м. Чернігів, 26–27 квіт. 2023 р. Чернігів, 2023. С. 295–297.

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА СТРАТЕГІЇ ПРОСУВАННЯ

У сучасному світі, що характеризується швидкоплинністю та постійними змінами в споживчих звичках та вподобаннях цільової аудиторії компаній, цифрова трансформація стає невід'ємною складовою для кожного підприємства. Особливо важливим стає розуміння та визначення її впливу на стратегії просування у маркетингу. Цифрова трансформація не обмежується лише впровадженням технологічних засобів, а повністю переосмислює підходи до ведення бізнесу та взаємодії з клієнтами. Нові можливості збору та аналізу даних роблять стратегії просування більш інтелектуальними та адаптивними.

Для залучення нових клієнтів у сучасному цифровому маркетингу використовуються такі інструменти, як веб-сайт, SEO (Search Engine Optimization), контекстну та пошукову рекламу, ретаргетинг. Всі ці інструменти необхідні для залучення споживачів, перетворення їх на клієнтів, поліпшення юзабіліті (зручності в користуванні) сайту та підтримку прибутковості сайту [1].

Внаслідок спалаху Covid-19 можна спостерігати загальну тенденцію до зростання популярності онлайн-платформ. Це зростання ще більше зміцнило довіру споживачів до онлайн-магазинів, служб доставок та освітніх платформ. З метою привернення більшої кількості клієнтів, компанії активно розміщують рекламу на різних онлайн-платформах. І найпопулярнішими серед них є соціальні мережі як для великих компаній, так і для невеликих бізнесів. Свою популярність даний інструмент отримав завдяки легкій взаємодії зі споживачами і можливістю розвиватись і залучати нових споживачів без вагомих вкладень.

Саме в маркетингу соціальних зв'язків (SMM) найчастіше за все створюється вірусний маркетинг, що активно розповсюджується по соціальним мережам через можливість ділитися публікаціями. Головним інструментом в SMM є блогінг - тобто ведення сторінок у форматі сторітеллінгу, де люди діляться як власними життєвими ситуаціями, так і розвитком власного бізнесу. Просування через соціальні мережі є, перш за все, просуванням "від людини до людини", тобто контент створюється таким чином, щоб він був цікавим, корисним та розважав саме людей. Проте в залежності від того, на який ринок націлена соціальна мережа, контент може змінюватись [2].

Наприклад, Facebook та Instagram добре підходять для візуального контенту, такого як фотографії та відео. Twitter, з іншого боку, забезпечує швидку та пряму комунікацію з аудиторією, а LinkedIn стає основною платформою для бізнес-спільнот та професіоналів. Співпраця з лідерами думок на ринку також відіграє значущу роль у стратегії SMM. Інфлюенсери вже мають свою вірну аудиторію і їх рекомендація часто вважається довіреною та ефективною серед споживачів.

У маркетингу соціальних зв'язків (SMM) важливо розуміти, що кожна соціальна мережа має свої унікальні особливості та аудиторію. Ефективне використання цих платформ вимагає розробки індивідуальних стратегій, зокрема, врахування форматів контенту та ментальності користувачів тощо [3]. Зазначене створює унікальні можливості просування. Тому постає необхідність поглиблених досліджень щодо впливу цифровізації на ефективність стратегій просування.

Перелік посилань:

1. Ілляшенко С. М., Іванова Т. Є. Інструменти та методи просування продукції в internet: аналітичний огляд. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. №3. С. 20–32.
2. Ярмолюк О., Фісун Ю., Шаповалова А. Соціальні мережі як сучасний інструмент просування. *Підприємництво та інновації*. 2020. №11-2. С. 62-65.
3. Грищенко О. Ф., Нешева А. Д. Соціальний медіа маркетинг як інструмент просування продукту підприємства. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. №4. С. 86–98.

ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Економіка України є однією з найбільших в Східній Європі і має потенціал для подальшого розвитку. Країна має розумний та освічений робочий клас, значні природні ресурси, а також вигідне географічне положення. Україна активно працює над покращенням бізнес-клімату та залученням іноземних інвестицій.

Але з приходом війни, яка триває з 2014 року та триває по сьогоднішній день, має серйозний вплив на економіку країни. Конфлікт призвів до зруйнування великої кількості інфраструктури, зокрема шляхів сполучення, мостів та електромереж. Також було пошкоджено багато підприємств, зокрема вугільних шахт, сталелитейних заводів та хімічних підприємств. Крім того, війна призвела до зменшення зовнішньої торгівлі України. Росія, яка раніше була одним з найбільших торгових партнерів країни, вводила економічні санкції та обмеження на українські товари. Це призвело до зменшення експорту та збитків для українських підприємств. Якщо говорити за промисловість то порівняно з іншими роками вона значно менша (63,3 % за 2022 рік) [1]. Велика кількість людей була змушена покинути свої домівки та місця роботи

Як повідомляється, за даними Українського інституту майбутнього, на початок 2022 року в Україні проживало 37,6 млн людей.

- від 24 лютого 2022 року з України виїхало 20,7 млн осіб
- 12,1 млн повернулися до України

Станом на початок травня 2023 року в Україні проживають 29 млн осіб. [2]. Війна також спричинила зниження інвестицій в Україну. Велика кількість іноземних компаній утримуються від вкладання коштів в Україну через нестабільну ситуацію та політичні ризики. Інвестиції є важливим джерелом розвитку економіки, але через війну їх обсяг значно знизився. Це призводить до обмеження можливостей для розвитку підприємств та створення нових робочих місць. Так за даними офіційного сайту Держкомстату [4] приріст прямих інвестицій (акціонерного капіталу) за січень – березень 2013 р. Склав 736,6 млн. Дол. США (торік 846,9 млн.дол.). Найбільші країни інвестори на січень – березень 2013 року: Кіпр – 17692,2 млн. Дол. (31,8%); Німеччина – 6124,0 млн. Дол.(11,0%); Нідерланди – 5260,8 млн. Дол. (9,4%); Російська федерація – 3814,8 млн. Дол. (6,8%). Усі ці фактори призводять до скорочення ВВП України та зниження життєвого рівня громадян. Негативний вплив війни на економіку ускладнюється також корупцією та неефективним управлінням державними ресурсами. Однак, влада України активно працює над відновленням економіки та залученням іноземних інвестицій. Введення реформ, боротьба з корупцією та поліпшення інвестиційного клімату є важливими завданнями для стабілізації економічної ситуації в країні.

Перелік посилань:

1. Індеси промислової продукції за видами діяльності
2. [Населення України та економіка: якщо в Україні будуть створюватися умови для відновлення економіки та виникати нові робочі місця, то українців стане більше – Газета "Світ" \(kpi.ua\)](#)
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ОБИГ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ Й ЗАГРОЗИ

Особливий фокус уваги з точки зору дотримання ключових прав людини у сфері сільського розвитку, продовольчої безпеки, земельних відносин та землекористування на сьогодні викликають норми земельного законодавства України, що визначають загальну площу земельних ділянок сільськогосподарського призначення у власності. Набуття у власність громадянами України та юридичними особами (крім банків) земельних ділянок сільськогосподарського призначення загальною площею до 10 тис. га після 1 січня 2024 року [1, 2], в умовах правового режиму воєнного стану, а фактично – під час повномасштабного вторгнення, без встановлення додаткових обмежень розглядається як загроза економічній, екологічній, загалом національній безпеці держави.

Правовий режим воєнного стану накладає певні обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб [3]. Відтак значуще для ключового в даний період сектору національної економіки – сільського господарства, а отже, в цілому для суспільного добробуту і продовольчої безпеки, питання обігу земель сільськогосподарського призначення потребує особливого регулювання. При цьому слід врахувати зміну ролі держави і ринку у процесі земельної реформи, що й визначає передумови відповідних зрушень у розподілі доходів, виникнення можливостей для зростання та гарантування базових прав людини усім верствам населення, у тому числі найбільш уразливим [4, с. 62].

Для того, щоб обіг земель сільськогосподарського призначення в Україні узгоджувався з дотриманням ключових прав людини у сфері сільського розвитку, продовольчої безпеки, земельних відносин та землекористування, необхідним є формування інституційного середовища для справедливого та реального розподілу контролю над процесом виробництва реальних землекористувачів [4, с. 52]. Це полягає у встановленні кількісних і якісних додаткових обмежень щодо загальної площі земельних ділянок сільськогосподарського призначення у власності однієї особи (фізичної чи юридичної). Важливо, щоб встановлення таких обмежень не допускало дискримінації учасників ринку та неправомірного втручання у здійснення власником землі своїх повноважень.

Дослідження виконані в проєкті "Substantiation and measures for implementation of a human rights-based integrated approach to rural development, food security and land policy in post-war rebuilding of Ukraine", фінансованому в рамках програми "Long-term program of support of the Ukrainian research teams at the Polish Academy of Sciences carried out in collaboration with the U.S. National Academy of Sciences with the financial support of external partners".

Перелік посилань:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення : Закон України від 31.03.2020 № 552-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/552-20>
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III ; редакція 17.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII ; редакція від 19.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Бородіна О. М. Егалітарна та ринкова земельні реформи у контексті суспільного добробуту і базових прав людини. *Економіка і прогнозування*. 2021. № 1. С. 49–70. <https://doi.org/10.15407/eip2021.01.049>

ВПЛИВ БЕЗРОБІТТЯ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ

Економічний розвиток кожної держави залежить від впливу низки факторів. Одним із таких рушійних чинників є рівень безробіття.

Безробіття – це явище, за якого частина працездатного населення з тих чи інших причин не може знайти роботу. Даний чинник неабияк стримує розвиток економіки, адже провокує негативні наслідки як для загальних економічних процесів держави, так і для населення та соціального розвитку. До таких наслідків належать: скорочення обсягу податкових надходжень, зменшення виробництва, скорочення ВВП країни, збільшення державних видатків через необхідність виплат для безробітних, зростання соціальної диференціації, знецінення результатів освіти, втрата кваліфікації тощо.

В Україні проблеми зайнятості завжди були досить актуальними. Нині, в умовах повномасштабної російсько-української війни, безробіття стало ще більш значним дестабілізатором української економіки. Дані Міжнародної організації праці свідчать, що у світі нараховується понад 200 мільйонів безробітних. Через руйнівні наслідки повномасштабної війни, Україна входить у топ-10 країн з найвищими показниками безробіття. За даними Національного банку України, у 2022 році непрацевлаштовані становили 21,1 % населення країни, з таким показником Україна замикала десятку країн з найвищим рівнем безробіття. Але якщо минулого року значення становило 21,1% з прогнозом на 26 %, то, враховуючи позитивні зміни економічного стану економіки у 2023 році, очікується скорочення показника рівня безробіття до 19 %. Також Нацбанк чекає ще більшого поживлення ринку праці у 2024 році – 16,9 %, у 2025 – 14,4 %. [1]

Однією з найактуальніших проблем сьогодення є видатки державного бюджету. Відповідно одним із глобальних наслідків зростання безробіття є збільшення витрат на допомогу.

За дослідженням «Слово і діло», у 2020 році, коли поширювалась медична криза, спровокована вірусом Covid-19, виплати по безробіттю отримували 1 млн 118,6 тисяч українців. У 2021 році кількість осіб, якій виплачували допомогу по безробіттю зросла на 37,7% порівняно з 2020 роком. У 2022 році чисельність населення, що отримувала дану допомогу, скоротилась. [2] В результаті великого вторгнення й активного ведення бойових дій, у країні за 2022 рік було втрачено близько 5 мільйонів робочих місць, за даними Міністерства економіки – це вдвічі перевищує, значення кризових «пандемійних» років. Водночас, дані Державної служби зайнятості вказують, що в Україні кількість зареєстрованих безробітних є меншою. Це пов'язано насамперед із зменшенням підконтрольних територій, виїзду великою частиною українців закордон, а також з тим, що не всі офіційно реєструють безробіття. [3]

У 2023 році було дещо реформовано процес виплат по безробіттю. Тепер максимальний розмір допомоги становить 6 700 гривень, тобто дорівнює мінімальній заробітній платі, раніше ж максимальні виплати становили 150% від мінімальної зарплати. Мінімальний розмір допомоги становить 1 000 гривень, раніше найменша сума виплат становила 1 800 грн. Даний тип допомоги застосовується для людей, які мали стаж менше семи місяців протягом останнього року. В цілому, допомога виплачується залежно від тривалості періоду безробіття: перша половина строку – 100%; далі – 50 %. [4]

Для оптимізації соціальних виплат, Міністерством економіки України було впроваджено ще один спосіб подолання безробіття – «Армія відновлення». Тобто люди, які з різних причин залишилися без роботи отримують можливість працювати на благо держави, зокрема виконуючи суспільно корисні роботи з відбудови країни. Перелік таких робіт залежить від потреб конкретного регіону. Їх виконання держава оплачує у розмірі не нижче мінімальної зарплати.

Перелік посилань:

1. Інформаційний портал «Слово і діло». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2023/10/12/infografika/svit/ukrayina-vxodyt-desyatky-krayin-svitu-najvyshhymy-pokaznykamy-bezrobittya>
2. Інформаційний портал «Слово і діло». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/23/infografika/suspilstvo/skilky-ukrayincziv-otrymuvaly-vyplaty-bezrobittya-kryzovi-roky>
4. Профспілка працівників освіти і науки України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pon.org.ua/novyny/10058-dopomoga-po-bezrobittu-u-2023-roci-rozmir-ta-tryvalist-vyplat.html>
5. Міністерство економіки України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=89190821-886b-45dd-b5d5-8918eaa00198&title=ArmiiaVidnovlennia-VidbudovumoKrainu>

ЗМІНИ ВИТРАТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

Нині на діяльність підприємств впливає чимало негативних зовнішніх факторів. Зокрема сьогодні українська економіка потерпає від наслідків повномасштабного російського вторгнення. За оцінками НБУ, внаслідок російсько-української війни, у 2022 році економіка України скоротилася на 30 %. Причинами цього стали окупація частини території країни, значні пошкодження інфраструктури, руйнування енергетичної системи України, перебої в роботі, спровоковані змінами на ринку: зміна пріоритетності потреб споживачів, скорочення попиту, обмеження експорту тощо. Попри надзвичайні труднощі, представники українського бізнесу продемонстрували власну стійкість, адже значна їхня частина знайшла шляхи для продовження діяльності та розвитку [1].

Безумовно період адаптації до нових умов був складним та передбачав низку перетворень і змін у політиці управління та діяльності підприємств. Для багатьох підприємств початок війни став руйнівним фактором, оскільки в наслідок отриманих збитків значна кількість суб'єктів господарювання припинила діяльність. За результатами дослідження, проведеного Kyivstar Business, було визначено, що витрати підприємств сфери обслуговування та виробництва зросли від 20% до 50% [2]. Основними причинами зростання витрат стали різке зниження попиту внаслідок зменшення чисельності населення, зниження рівня купівельної спроможності населення, девальвація валютного курсу, зростання вартості транспортних витрат, підвищення цін на матеріальні ресурси тощо.

У тих суб'єктів економіки, які демонстрували відносну стійкість витрат, політика їх стримування досягалася завдяки зменшенню масштабів діяльності, обмеження переліку логістичних послуг, зменшення кількості працівників, зниження оплати праці тощо. Однею з галузей, витрати в якій демонструють різку тенденцію до зростання, є сільське господарство. В результаті блокування українських портів зросли транспортні витрати та витрати на експорт продукції. Внаслідок чого експортна ціна тони пшениці зросла, а на внутрішньому ринку навпаки знизилася через надлишок продукції в країні. Попри низьку ціну на продукцію, вартість на її вирощування невпинно зростає через збільшення цін на пальне, запчастини для сільськогосподарської техніки, мінеральні добрива тощо. Окрім того, для всіх галузей господарювання з'являються нові видатки – відшкодування завданих збитків і руйнувань, благодійні внески для військових (донати).

Попри низку негативних тенденцій в поведінці витрат в умовах війни, Національним банком України прогнозується низка позитивних змін, спрямованих на пошкваллення економічного зростання та зниження витрат. Зокрема, прогнозується сповільнення інфляції, зростання економічної активності та споживчого попиту, зниження рівня кредитних ставок. Вже в жовтні 2023 року НБУ прийняв рішення знизити облікову ставку з 20 % до 16 %. Цим самим НБУ стимулює кредитування, інвестування та розвиток економіки загалом. Також НБУ покращив прогноз щодо зростання ВВП України у 2023 році з 2,9 % до 4,9 % [3].

Покращення економічного стану України в найближчому майбутньому дозволить підприємствам скоротити їхні витрати. Значним поштовхом для скорочення витрат є очікувані прогнози розвитку українських підприємств. Адже зростання масштабів діяльності знижує витрати одиниці продукції. Вже зараз позитивні прогнози економіки розширюють потенціал українських підприємств: динаміка розвитку бізнесу зростає, розвиваються інвестиційні проекти, зростає кількість суб'єктів економіки. Залучення національних підприємств для відновлення й розбудови України сформує потужний стимул для економічного розвитку та, як наслідок, сприятиме зростанню ефективності їх діяльності.

Перелік посилань:

1. Національний банк України – «Просто про економіку» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/prosto-pro-ekonomiku-na-osnovi-materialiv-inflyatsiyogo-zvitu-za-sichen-2023-roku>
2. Корпоративний блог для бізнесу «Kyivstar Business Hub» – «Дослідження стану українських індустрій під час війни: наявні проблеми, стратегічні фокуси, завдання» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hub.kyivstar.ua/news/doslidzhennya-stanu-ukrayinskyh-industrij-pid-chas-vijny-nayavni-problemy-strategichni-fokusy-zavdannya/>
3. Національний банк України «Облікова ставка» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-vstanoviv-oblikovu-stavku-na-rivni-16-ta-vodnochas-zalishiv-nezminimi-protsentni-stavki-za-svoyimi-operatsiyami-z-bankami>

Sydorenko H.H.

Kyselytsia, S.V.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
National University "Chernihiv Polytechnic",

SOCIAL-ECONOMIC AND MORAL-ETHICAL ASPECTS OF LOGISTIC ACTIVITIES IN WARTIME CONDITIONS

Logistics in commercial enterprises during wartime is a complex and multifaceted area that faces significant challenges and transformations. The war makes adjustments to all aspects of business, especially to logistics, which becomes a key element in the survival and efficiency of enterprises. Let us consider some of them:

1. Difficulties in the development of logistics processes.

The war affects logistics on several levels:

- instability of supply chains, as their usual channels may be interrupted or destroyed, requiring the search for alternative routes and suppliers;
- Increased risks and unpredictability of events - includes the possibility of goods and vehicles coming under fire, as well as problems with personnel safety;
- changes in demand, as military operations change consumer priorities, affecting the range of goods and their supply.

2. Increase in logistics and other costs.

Logistics costs of commercial enterprises are growing for the following reasons:

- Increased transportation costs due to dangerous conditions and the need to avoid conflict zones;
- Increased security and insurance costs due to the need to provide additional protection for goods and personnel, as well as insurance against war risks;
- frequent cases of loss of goods due to shelling and delivery delays, which affect the overall efficiency of supply chains.

3. Philosophical aspects: - In a philosophical context, wartime logistics reflects deeper issues of human existence and interaction with extreme conditions; - moral dilemmas due to the choice between efficiency and ethics, for example, in cases where it is necessary to decide which goods to supply in the first place; - survival and adaptation issues, as in times of war, people and organizations need to adapt to new realities, often at the expense of familiar values and practices; - community resilience (understanding the importance of cohesion and collective efforts to overcome wartime difficulties).

Thus, logistics at enterprises in wartime goes beyond the traditional understanding of business processes, turning into a complex area where practical needs are intertwined with ethical, philosophical and strategic dimensions. This requires not only technical adaptation, but also a deep reflection and rethinking of approaches to management, strategic planning, and interaction with customers and suppliers. Logistics in wartime is not only a challenge but also an opportunity to develop new, more flexible and resilient systems that can adapt to the most difficult conditions.

In this context, it is also important to ensure communication between the various elements of the logistics chain, including producers, suppliers, distributors and consumers. Effective communication and coordination are key to maintaining the reliability and efficiency of logistics operations in wartime. The ability to respond quickly to changes in customer demands and market conditions is also important.

From a philosophical point of view, war brings an element of existential crisis to logistics, raising questions about the moral and ethical aspects of their activities. This includes responsibility to employees, customers, and society, as well as the need to find a balance between economic efficiency and social responsibility. In this context, logistics is evolving from a purely technical discipline into a field where ethical decisions and humanitarian issues are important.

References:

1. The Deadly Life of Logistics: Mapping Violence in Global Trade Deborah Cowen Copyright Date: 2014
Published by: [University of Minnesota Press](#)

2. Ethics in Economics: An Introduction to Moral Frameworks. By Jonathan B. Wight. Stanford, CA: Stanford University Press, 2015. 296 pages. April 6, 2020

ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІОГЕННОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Однією з актуальних проблем сьогодення є високий рівень корупціогенності національної економічної системи, що відповідним чином результує вигляді низки негативних наслідків таких як сприянні поширення практик неформальної інституціоналізації, скорочення потенціалу економіки до залучення зовнішніх інвестицій, зниження доходної спроможності бюджету, що власне і обумовлює необхідність ґрунтовного дослідження даної проблематики.

Опираючись на статистичні дані, представлені у дослідженні Transparency International Ukraine, у 2022 році Україна набрала загалом 33 бали зі 100 можливих(+1 бал за останній рік) за Індексом сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index — CPI)[1]. З цього випливає декілька висновків. По-перше, це є найкращим результатом для України за останні 10 років, що відображає поступову стабільну боротьбу з корупцією в країні, яка відбувається навіть за умов російського вторгнення. По-друге, це є найнижчим показником серед країн Європи, що дає нам зрозуміти, що для продовження руху України до вступу у Європейський Союз необхідно посилювати антикорупційну політику.

Стан корупції в Україні на 2023 рік вважають найсерйознішим викликом після воєнних дій 89% українців за інформацією SACCI. Слід відмітити, що відчувають наслідки корупції різні сфери економіки, а найбільш корумпованими сферами життя суспільства є митниця, судова система, прокуратура, медичні послуги та вирішення земельних питань [2]. Зауважимо, що зниження корупціогенності економічної системи потребує активного залучення громадського сектору з відповідним інформаційним висвітленням даної проблеми, адже високий рівень сприйняття корупції слугує джерелом її подальшого поширення.

В Україні існує значна кількість вдалих практик у боротьбі з корупцією, що були введені у останні роки. Яскравим прикладом може стати електронна система публічних закупівель Prozorro, що надає можливість кожному громадянину відслідкувати напрямки та конкретні об'єкти витрачання коштів платників податків. Крім того, система надає можливості бізнесу приймати участі у прозорому тендері. Іншим прикладом можна назвати електронну систему охорони здоров'я eHealth. Вона сприяє уникненню корупції при отриманні медичних послуг громадянами, дає змогу записуватися до лікарів онлайн, отримувати рецепти тощо.

Хоч в Україні вже присутні конкретні антикорупційні програми, діє розгалужена мережа антикорупційних органів, проте необхідно продовжувати рух у напрямку подолання корупції завдяки новітнім рішенням та ідеям. Одним з таких напрямків може бути створення громадських груп активістів, що підтримуватимуться державою для виявлення та дослідження проблем на місцевому рівні. Це дасть змогу звернути більше уваги на локальні прояви корупції. Ще перспективним можливим рішенням може виступати створення системи заохочення та покарання для посадових осіб: нагороди, премії та інші стимули для розкриття корупційних схем, разом із посиленням відповідальності за участь у них.

Отже, питання корупціогенності економічної системи в Україні під час війни постає досить гостро та є актуальною проблемою сьогодення, що вкрай негативно впливає на поточні та прогностні показники економічного розвитку, інвестиційний та оборонний потенціал держави, звужує євроінтеграційні перспективи. Подальших досліджень у даному напрямку вимагає проблематика конкретизації економічних заходів боротьби з корупційними явищами у контексті їх впливів на господарюючі суб'єкти.

Перелік посилань:

1. Індекс сприйняття корупції. *Transparency International*. 2022. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення: 10.11.2023).

2. Стан корупції в Україні 2023: сприйняття, досвід, ставлення. *USAID*. URL: <https://engage.org.ua/stan-koruptsii-v-ukraini-2023-spryjniattia-dosvid-stavlennia/> (дата звернення 11.11.2023).

ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Особливу роль у розвитку ринку фінансових послуг відіграють домогосподарства, які виступають споживачами фінансових послуг і надають можливість фінансовим установам формувати доходи від такої діяльності та розвиватися. При цьому важливу роль у наданні саме цих фінансових послуг відіграють не лише економічні, фінансові чинники, але і значний спектр неекономічних факторів (психологічні, організаційні, інформаційні), які мають здатність впливати на рішення домогосподарств щодо використання фінансових послуг. Забезпечення фінансової грамотності в суспільстві, особливо в епоху діджиталізації роботи фінансових установ, є важливою передумовою формування належного рівня фінансової безпеки держави, формування стабільного фундаменту для розвитку не лише ринку фінансових послуг, але і загалом фінансової системи країни.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології активно сприяють розвитку ринку фінансових послуг, враховуючи, що фінансові установи в сучасних реаліях досить часто виступають центрами розробки та запровадження таких технологій. З іншого боку, активне застосування цифрових інновацій у фінансовій сфері обумовлює необхідність відповідного рівня не лише фінансової, але і цифрової грамотності населення. Все це у комплексі актуалізує пошук нових напрямків, реалізацію заходів щодо підвищення обізнаності домогосподарств у можливостях сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у сфері фінансових послуг, нових способів використання електронних фінансових послуг, підвищення ефективності їх споживання з урахуванням тих можливостей, які сьогодні формують процеси діджиталізації ринку фінансових послуг.

Розглянемо більш детально сутність фінансової грамотності. Представимо декілька наукових підходів до розгляду змісту цієї категорії, а саме:

1) *фінансова грамотність* – «певний обсяг знань, що дозволяє усім без винятку членам суспільства (навіть без спеціальної освіти) правильно розуміти зміст фінансових відносин, роль фінансів у суспільстві, особисте місце в цій фінансовій системі та доцільність участі у відновленні країни (наприклад, через заощадження у формі банківських депозитів, сплату податків, користування кредитними коштами, сплату комунальних платежів, індивідуальні інвестиції тощо)» [9, с. 12].

2) *фінансова грамотність* – «сукупність знань та навичок, що формують вміння розпоряджатися своїми власними коштами з мінімальними ризиками та максимальною ефективністю» [7];

3) *фінансова грамотність* – «сукупність теоретичних знань, а також здатність населення використовувати свої знання на практиці. Це сукупність знань про фінансові ринки, особливості їх функціонування та регулювання, професійних учасників і пропоновані ними фінансові інструменти, продукти і послуги, уміння їх використовувати з повним усвідомленням наслідків своїх дій і готовність перейняти на себе відповідальність за прийняті рішення» [4, с. 431].

Таким чином, можна зазначити, що серед науковців превалує позиція, за якої фінансову грамотність прийнято розглядати як сукупність знань, уявлень та переконань домогосподарств про фінансові послуги, особливості їх надання а умовах становлення цифрової економіки, що впливає на процес прийняття рішень щодо використання таких послуг і управління власними грошовими ресурсами.

Аналізуючи фінансову грамотність як окремих об'єкт досліджень і враховуючи представлені концепції розгляду його сутності можна виокремити змістовні риси такого об'єкта. До їх числа можна віднести наступні:

- являє собою певний обсяг знань про фінансові послуги, що свідчить про нематеріальність об'єкту дослідження та складність опису його онтологічних ознак;
- є результатом світоглядних принципів особи, результатів її навчання та пізнання навколишнього середовища;
- початковий рівень знань формується у громадян неусвідомлено, але більш глибокі та специфічні знання у сфері фінансових послуг вимагають навчання;
- не повинна вимагати спеціальної професійної освіти для використання фінансових знань у повсякденному житті;
- є важливою з позиції забезпечення стабільності функціонування ринку фінансових послуг та загалом фінансової системи;

- підлягає складному вимірюванню, що можливо реалізувати виключно на основі використання соціологічних та евристичних методів емпіричного дослідження;
- є важливою частиною прийняття фінансових рішень домогосподарствами, які впливають на якість їх життя, рівень їх доходів та матеріального забезпечення;
- пов'язана з фінансовою інформацією, що вимагає правильного її збору, опрацювання та узагальнення та інші ознаки [2; 6, с. 188; 5, с. 37-39; 3].

Питання підвищення рівня фінансової грамотності сьогодні є актуальним для всіх розвинутих країн, в якій ринок фінансових послуг відіграє важливу роль у функціонуванні фінансової системи і особливо в умовах його активної діджиталізації. Саме активний розвиток фінансових установ, сприятливі умови для їх діяльності в межах національної економіки обумовлюють їх зацікавленість у забезпеченні зростання фінансової грамотності населення, що стимулює їх співпрацю з іншими суб'єктами у цій сфері.

В Україні сьогодні питання фінансової грамотності залишається досить складним для вирішення, враховуючи як сучасний макроекономічний розвиток країни, війну, складні соціальні умови для життя громадян. Проте, при цьому ринок фінансових послуг повністю виконує покладені на нього функції. Органи державної влади, насамперед, Національний банк України, намагаються впроваджувати політику підвищення фінансової грамотності населення, розробляючи відповідні матеріали, співпрацюючи із закладами вищої освіти. У Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025р, яка розроблялася до початку війни, виокремлено такий компонент забезпечення такого розвитку як Фінансова інклюзія, в рамках якого виокремлено базові заходи підвищення її рівня в країні. До їх віднесено наступні: підвищення доступності та рівня користування фінансовими установами; посилення захисту прав споживачів фінансових послуг; підвищення рівня фінансової грамотності населення [8, с. 15]. Однак військова агресія негативно вплинула як на спроможність НБУ впроваджувати у життя визначені у Стратегії заходи, так і на відношення громадян до питань навчання фінансової грамотності, враховуючи наявність більш актуальних для їх життєдіяльності питань. Проте, НБУ поступово впроваджує в життя окремі заходи з метою формування умов для подальшого залучення громадян до відповідного навчання. Так регулятором був запущений відповідний сайт з фінансової грамотності, який отримав назву «Гаразд», на якому надається інформація про основні фінансові послуги, які найбільш поширені в Україні [1].

Отже, в умовах швидкого розвитку технологій та діджиталізації фінансових послуг, підвищення рівня фінансової грамотності домогосподарств стає необхідною умовою для забезпечення фінансової стабільності країни, забезпечення ефективної роботи банківських і небанківських установ. Залучення домогосподарств саме до цифрового фінансового середовища вимагає від них більшої обізнаності про ризики та переваги цифрових технологій, а також навичок ефективного користування цифровими інструментами.

Перелік посилань:

1. Гаразд. UDC: <https://harazd.bank.gov.ua>
2. Домбровська С. О. Сучасні методи формування фінансової грамотності населення України. *Освітня аналітика України*. 2022. № 3 (19). С. 5-14. URL: <http://surl.li/mwwka>
3. Дубина М. В., Холявко Н. І., Попело О. В. Цифровізації ринку фінансових послуг: переваги та ризики для домогосподарств. *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 2 (25). С. 160-177.
4. Латковська Т. А. Підвищення рівня фінансової грамотності та фінансової освіти – виклик сучасності. *Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія"*. 2013. Т. 13. С. 429-438. URL: <http://surl.li/mwwii>
5. Полях С. С. Методичні засади захисту інтересів споживачів на ринку фінансових послуг : дис. ... канд. екон. наук / Сумський державний університет. Суми, 2019. 213 с. UDC: <http://surl.li/mwwje>
6. Приймак С. А. Економічний механізм захисту прав споживачів на ринку банківських послуг в Україні : дис. ... канд. екон. наук / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2017. 246 с. UDC: <http://surl.li/mwwoa>
7. Романів В. В. Фінансова грамотність населення України. *Ефективна економіка*. 2018. № 22. UDC: <http://surl.li/mwwnb>
8. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. UDC: <http://surl.li/cvpla>
9. Тимків А. О., Сидор Г. В. Фінансова інклюзія як складова відновлення економіки України. *Інклюзія і суспільство*. 2022. Вип. 1. С. 5-14. UDC: <https://journals.kpdi.in.ua/index.php/inclusion-society/article/view/2/1>.

ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах господарювання, що характеризуються високою конкурентоспроможністю, підприємствам необхідно постійно вдосконалювати свою діяльність, щоб залишатися на ринку. Одним із найважливіших напрямків такого вдосконалення є інноваційна діяльність.

Інновації – це новий продукт, процес або послуга, які відрізняються від існуючих аналогів принципово новими властивостями, характеристиками, параметрами або новим поєднанням відомих властивостей, характеристик, параметрів.

Інновації є ключовим елементом розвитку сучасних підприємств, які стикаються з постійною потребою адаптації до змін в економічному, технологічному та соціальному середовищі. Відповідно до широко визнаного визначення, інновації представляють собою впровадження новаторських ідей, продуктів, процесів або організаційних підходів, спрямованих на підвищення ефективності та створення нових можливостей для підприємства.

Ефективне здійснення інновацій дозволяє створити визначальні стратегічні переваги в найбільш конкурентних галузях. Підприємства – лідери досягають конкурентних переваг завдяки інноваціям – шляхом використання як нових технологій, так і методів роботи, але після досягнення переваг утримання їх стає можливим тільки шляхом постійних вдосконалень, тобто безперервних інновацій. Таким чином, на сучасному етапі світового економічного розвитку головною ознакою конкурентоспроможності стає її інноваційність, тобто здатність системи до безперервного розвитку, оновлення та змін діяльності на основі засвоєння нововведень. Інноваційність також означає використання наявного науково-технічного, інформаційного та інтелектуального потенціалу з метою подальшого розвитку, підвищення результатів діяльності та якості життя [1].

Інновації можуть бути різними за масштабом, характером, сферою застосування. Вони можуть стосуватися продукції, технологій, організації виробництва, управління, маркетингу та інших аспектів діяльності підприємства.

Інновації є важливим фактором підвищення конкурентоспроможності підприємства з наступних причин:

- інновації дозволяють підприємству задовольняти зростаючі потреби споживачів. Нові продукти, послуги, технології можуть запропонувати споживачам нові можливості, які не можуть бути задоволені існуючими аналогами. Це дозволяє підприємству залучити нових споживачів і збільшити частку ринку.

- інновації дозволяють підприємству зменшувати собівартість продукції (послуг). Упровадження нових технологій, матеріалів, обладнання може призвести до зниження витрат на виробництво, що дозволяє підприємству знизити ціни на свою продукцію (послуги) і зробити її більш конкурентоспроможною.

- інновації дозволяють підприємству отримувати конкурентні переваги. Нові продукти, послуги, технології можуть дати підприємству перевагу над конкурентами, що дозволить йому збільшити прибуток і рентабельність.

Отже, інновації є важливим фактором підвищення конкурентоспроможності підприємства. Вони дозволяють підприємству задовольняти зростаючі потреби споживачів, зменшувати собівартість продукції (послуг) і отримувати конкурентні переваги.

Для того, щоб інновації стали ефективним фактором підвищення конкурентоспроможності підприємства, необхідно забезпечити їх ефективне управління. Управління інноваційною діяльністю підприємства включає в себе наступні етапи:

- визначення потреб у інноваціях. На цьому етапі необхідно визначити, які саме інновації необхідні підприємству для підвищення його конкурентоспроможності.

- розробка інноваційних проектів. На цьому етапі необхідно розробити конкретні проекти інновацій, які будуть відповідати визначеним потребам.
- реалізація інноваційних проектів. На цьому етапі необхідно забезпечити впровадження інновацій на практиці.
- оцінка ефективності інновацій. На цьому етапі необхідно оцінити, наскільки ефективно інновації підвищили конкурентоспроможність підприємства.

Висока загальна продуктивність факторів виробництва є підґрунтям економічного зростання і показує синергію та ефективність використання капіталу та управління персоналом, сприяє зростанню конкурентоспроможності країни та підприємства [2].

Задля підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю підприємства задля підвищення конкурентоспроможності доцільно рекомендувати впровадити деякі заходи:

- формування інноваційної культури підприємства. Інноваційна культура - це сукупність цінностей, норм і правил поведінки, які сприяють розвитку інноваційної діяльності. Формування інноваційної культури на підприємстві передбачає створення позитивного ставлення до інновацій, стимулювання творчості і ініціативи працівників, а також забезпечення доступу до інформації та ресурсів, необхідних для реалізації інноваційних проектів.

- залучення висококваліфікованих фахівців. Успішна реалізація інноваційних проектів вимагає наявності висококваліфікованих фахівців у сфері науки, техніки, виробництва, маркетингу та інших сфер діяльності. Підприємство має створювати умови для залучення та утримання таких фахівців.

- забезпечення фінансування інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність є витратною, тому підприємство має забезпечити фінансування інноваційних проектів. Це можна зробити за рахунок власних коштів, кредитів, грантів та інших джерел.

Отже, інновації є важливим фактором підвищення конкурентоспроможності підприємства. Вони дозволяють підприємству задовольняти зростаючі потреби споживачів, зменшувати собівартість продукції (послуг) і отримувати конкурентні переваги. Для того, щоб інновації стали ефективним фактором підвищення конкурентоспроможності підприємства, необхідно забезпечити їх ефективне управління.

Перелік посилань:

1. Позняк С. В. Інновації як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств. *Ефективна економіка*. 2015. № 10. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4614>

2. В.Я. Пушак, Н.І. Горбаль Інновації як чинник підвищення конкурентоспроможності України. *Вісник економічної науки України*. — 2020. — № 1 (38). — С. 131-137

ТЕНДЕНЦІЇ ТА СТАН РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Хімічна промисловість в Україні визначається динамічними та сталими змінами, які відбуваються в галузі експорту. Розвиток цього ключового сектора національної економіки визначається не лише внутрішніми чинниками, але й глобальними тенденціями, які впливають на конкурентоспроможність та експортний потенціал.

Однією з домінуючих тенденцій в експорті хімічної продукції є збільшення обсягів експорту базових хімічних речовин. Книги, що досліджують економіку та індустрію, вказують на те, що експорт сировини для виробництва полімерів, добрив та хімічних речовин для фармацевтичної галузі стає домінуючим напрямком. Ця тенденція підкреслює стратегічне значення України як постачальника важливих компонентів для різних галузей глобального виробництва.

Іншою важливою тенденцією є зростання інновацій у хімічній промисловості. За останні роки, галузь стала активно впроваджувати нові технології та методи виробництва, що підсилює конкурентоспроможність української хімічної продукції на світовому ринку.[1] Книги висвітлюють, як інновації в сфері виробництва та обробки можуть покращити якість продукції та забезпечити стабільний зростання експорту.

Природно, екологічні аспекти хімічної промисловості також відіграють важливу роль у формуванні її експортного потенціалу. Сучасні книги та дослідження розглядають вплив хімічного виробництва на довкілля та пропонують стратегії для забезпечення сталого розвитку галузі. Зацікавленість світового споживача у екологічно чистих продуктах створює нові можливості для експорту та визначає важливість екологічних ініціатив для українських виробників.

Дослідження також вказують на важливість диверсифікації експортного портфеля хімічної промисловості. Залежність від окремих ринків може створити ризики у випадку геополітичних або економічних труднощів. Джерела вказують на те, що розвиток нових ринків та укладання стратегічних міжнародних партнерств може забезпечити сталість експорту та знизити ризики для українських виробників.[2]

Узагальнюючи, тенденції розвитку експортного потенціалу хімічної промисловості України визначаються рядом факторів, включаючи збільшення експорту базових хімічних речовин, активне впровадження інновацій, увагу до екологічних аспектів та стратегічну диверсифікацію ринків.

Перелік посилань:

1. Ковеня Т.В. Аналітична оцінка ситуації у хімічній промисловості України та на внутрішньому товарному ринку хімічної продукції за підсумками січня-вересня 2023 р. / Т.В. Ковеня. // ДП «Черкаський НДІТЕХІМ». – 2023. – С. 17–18.
2. Батракова, Т., Фоменко, С. Сучасний стан зовнішньої торгівлі України в умовах економічної нестабільності.// Цифрова економіка та економічна безпека - 2023 4(04), С- 56-62.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Підприємства визнають стратегічне значення ефективних бізнес-процесів як критичного фактору успішності. Однак, незважаючи на цю усвідомленість, багато з них зіштовхуються із неефективністю робочих процесів, що створює об'єктивну необхідність удосконалити їх функціональність та продуктивність. Цей виклик вимагає системного та стратегічного підходу для впровадження коригувальних заходів, спрямованих на оптимізацію операцій та підвищення конкурентоспроможності. Оскільки підприємства здійснюють цифрову трансформацію в сучасному висококонкурентному бізнес-середовищі, неефективні процеси можуть негативно вплинути на всі бізнес-операції компанії. Лише один такий процес може вплинути на ресурси, робочу силу, прибуток, а також якість і надійність товарів та послуг[1]. Неефективні процеси можуть створювати обмежені чинники у бізнес-процесах, які перешкоджають роботі, збільшують витрати, призводять до пропуску термінів і незавершених завдань, а також сповільнюють реакцію організації на коливання ринку.

Оптимізація ресурсів в умовах сучасного бізнесу є ключовим завданням для підприємств, оскільки спрямована на максимізацію продуктивності та оптимізацію витрат. Цей процес передбачає розподіл та управління ресурсами з найбільшою ефективністю з метою підвищення конкурентоспроможності підприємства та задоволення потреб клієнтів. Метою стратегії оптимізації ресурсів є реалізація максимального рівня продуктивності при паралельному зменшенні прямих трудових витрат. Такий підхід дозволяє підприємствам раціонально використовувати свої ресурси та підвищувати ефективність виробництва[2]. Методи оптимізації ресурсів охоплюють різні аспекти бізнес-процесів. Одним із важливих методів є раціональне призначення компетентних співробітників для конкретних проектів у визначений часовий період. Це дозволяє забезпечити належну кваліфікацію та навички для успішної реалізації проектів вчасно. При цьому підприємства уникають зайвих витрат на персонал, оскільки працюють з обмеженою кількістю співробітників, які дійсно потрібні для проектів. Це сприяє ефективному використанню робочої сили та зменшенню надмірних витратних елементів. Уникнення недовикористання ресурсів є ключовим аспектом ефективного управління підприємством. Недостатнє використання визначається як ситуація, коли ресурси компанії не використовуються з належною ефективністю та рентабельністю інвестицій. Це може призвести до надмірних витрат і неоптимального використання ресурсів, що в свою чергу загрожує фінансовому стану підприємства. Прикладом недостатнього використання може бути наймання старшого інженера-програміста, тоді як молодшого співробітника буде достатньо в цій ситуації.

У рамках стратегії підвищення ефективності оперативної діяльності, відзначається важливість реалізації політики покращення доступності даних. Реалізація політики покращення доступності даних у сучасному бізнес-середовищі є важливим завданням для забезпечення обґрунтованого та своєчасного прийняття рішень, а також для оптимізації управління ресурсами та бюджетом[3]. Відкритий доступ до точних даних визначено як критичний елемент, що впливає на ефективність функціонування організації, оскільки закриті дані ускладнюють процес прийняття рішень.

Отже, всі ці практики та підходи до оптимізації бізнес-процесів демонструють, наскільки важливо забезпечити ефективне використання ресурсів та покращити бізнес-процеси в сучасних умовах конкурентного бізнесу. Впровадження цих підходів може призвести до збільшення продуктивності та ефективності бізнесу, що в свою чергу сприяє досягненню успіху на ринку та задоволенню потреб клієнтів.

Перелік посилань:

1. Афанасьєв М.В., Гончаров А.Б. Економіка підприємства : навчально-методичний посібник для самост. вивчення дисципліни / за редакцією проф. М.В. Афанасьєва. Х. : ВД "ІНЖЕК", 2003. – 410 с.
2. Бондар Н.М. Економіка підприємства : навч. посіб. – К.: Видавництво А.С.К., 2014. – 400 с.
3. Довбня С. Б. Методичні особливості показників рентабельності та розробка їх класифікації / С. Б. Довбня, О. Г. Пендик // Молодий вчений. – 2014. – № 5. – С. 94–97.

ОЦІНКА ПОВОДЖЕННЯ З ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ ЗА ПРИНЦИПАМИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Циркулярна економіка це розумне виробництво, використання та шляхи утилізації в інтересах навколишнього середовища та суспільства. Якщо ми не замінимо сьогоденне суспільство продукування викидів на екологічно ефективний замкнутий підхід до процесів виробництва, утилізації та відновлення, буде неможливо зберегти обмежені запаси нашої планети для майбутніх поколінь. Циркулярна економіка концентрована на користуванні замість споживання, а це змінює парадигму мислення розробників інновацій.

Масштабним викликом 21-го століття є водна криза [3]. Водні проблеми особливо гострі в міських районах, де вперше в історії проживає більше половини світового населення. За оцінками, міське населення світу до 2050 року збільшиться ще вдвічі, що поглибить кризу водозабезпечення [3]. Споживання води містами збільшиться з 15–20% запасів до 30% [3]. Аналогічно збільшиться потоки стічних і забруднених вод. Фактором сприяння зменшенню водних ресурсів є зміни клімату, що змінюють кількість, розподіл, час і якість доступної води. В Україні послуги міського водопостачання та каналізації надаються державними або комунальними. Такі форми власності накладають специфічні особливості управління на технічні і технологічні питання розвитку. Але досі водний сектор не долучений до обговорення стратегії циклічної економіки на рівні формування стратегії і тактики розвитку суспільства. З практичної точки зору циклічний підхід створює продукти, які зменшують тиск на природні ресурси та мінімізують відходи. Принципи кругової економіки формують можливість визнати та охопити повну цінність води (як послуги, входу в процеси, джерела енергії та носія поживних речовин та інших матеріалів, повернення у технологічний цикл або у відновлення).

Переосмислення міського водопостачання через циклічну економіку та стійкість дає можливість подолати всі ці виклики, забезпечивши системний і трансформаційний підхід до надання послуг водопостачання та санітарії більш сталим, інклюзивним, ефективним і стійким способом.

Щоб досягти повної ефективності, циркулярна система водопостачання має бути стійкою та інклюзивною. Стійкість повинна бути інтегрована в будь-яку циклічну стратегію, щоб підготувати міста до невизначених потрясінь і стресових факторів, щоб уникнути небажаних наслідків збоїв або збою водопостачання[1,2].

В ході дослідження можливості застосування принципів циркулярної економіки у міському водному секторі було визначено:

1) Організація водопостачання повинна бути стійкою до непередбачуваних умов. Водозабезпечення повинно бути інклюзивною послугою – передбачати суцільний повний доступ;

2) Розширення сфер застосування води у технологіях виробництва і побуті формує нові види забруднень, а значить стратегія розвитку водозабезпечення повинна формувати засади таких технологій. Тобто оцінка інноваційності виробничої або побутової технології повинна містити оцінку водозабруднення і водовідновлення на всіх етапах життєвого циклу процесів.

3) Проектування технологій водоспоживання будь-якого рівня повинно передбачати оцінку джерел і напрямів повернення такої ж кількості води назад у природну систему.

Така адаптація принципів циркулярної економіки до сфери водозабезпечення змінює техніко-технологічні засади формування виду діяльності. Переформатування поведінки з водою на засади циркулярної економіки, інвестиції в циркулярні та стійкі системи приносять економічну та фінансову вигоду, можуть допомогти комунальним підприємствам залучити фінансування приватного сектора.

В ході виконання дослідження було сформовано основні кроки, які сприяють переведенню водозабезпечення і водовідведення у парадигму циркулярної економіки:

- переоцінка ресурсного потенціалу на кожному етапі інфраструктури поводження з водою сприяє економії відкладених капіталовкладень;
- запровадження програм енергоефективності та недохідної води передбачає оптимізацію періоду повернення капіталовкладень не більше за три роки, зменшення витрат самої води, енергії з одночасним розширенням доступності послуг;
- переведення підприємств водозабору, водозабезпечення, водовідведення, водовідновлення на власні джерела відновлюваної енергії з метою переходу до енергетичної нейтральності;
- розробка технологій з відновлення вторинних ресурсів зі стічних вод, відновлення зворотних вод, формування потоку повернення води у природне середовище не менше ніж потік вилучення - такі заходи формують нові потоки доходу через продаж енергії, води та добрив з повним покриттям операційних витрат;
- вхід комунальних підприємств водозабезпечення в парадигму циркулярної економіки територіальних громад створює умови співпраці з приватними підприємцями у сфері формування місцевих екосистем.

Таким чином, адаптація принципів циркулярної економіки до сфери водозабезпечення дозволяє визначити напрями розвитку поводження з водними ресурсами як на рівні підприємств, так і територіальних громад, суспільства, держави. Розуміння сутності запропонованих змін дозволить завчасно уникнути викликів прогнозованої водної кризи та зростання міського населення.

Окремим напрямом розвитку парадигми поводження з водними ресурсами лишається запровадження принципу соціальної інклюзії. Принципи циркулярної економіки формують водозабезпечення можливостей і прибирають стратегію обмежених ресурсів для уразливих груп населення.

Такі принципові зміни і підходи до водозабезпечення мають сенс ефективною реалізації тільки в умовах економіки сталого розвитку і глобального розуміння світовими спільнотами. Врахування прагнень і активності громадянського суспільства, а також адаптація до змін клімату, роблять цю стратегію ще більш вагомим у вирішенні проблем водозабезпечення.

Отже, глибока інтеграція принципів циркулярної економіки у водний сектор сприятиме сталості водних ресурсів, забезпечить економічний, екологічний та соціальний розвиток. Стратегія циркулярного водозабезпечення є фактором руху суспільства в напрямку сталого та інклюзивного майбутнього.

Перелік посилань:

1. Bixio D., Wintgens T. (eds) (2006), Water reuse system management manual, Office for Official Publications of the European Communities, European Commission, Brussels
2. Heck P. (2006), Circular Economy related international practices and policy trends: Current situation and practices on sustainable production and consumption and international Circular Economy development policy summary and analysis, Institut für angewandtes Stoffstrommanagement (IfaS)
3. Voulvoulis N. (2018), Water reuse from a circular economy perspective and potential risks from an unregulated approach, "Current Opinion in Environmental Science & Health" Vol. 2, pp. 32-45, <https://doi.org/10.1016/j.coesh.2018.01.005>

THE DIGITAL ECONOMY: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Permanent development and invention of technologies impacts not only science, but it changes the society, economies, and all economic agents. It does not alter the outcome of most processes, but it sets a new way of doing everything – a more efficient and quicker way, therefore, global economy adapts and transforms into digital economy. It is expected that the share of digitized enterprises in the world GDP will exceed 50% [1].

The digital economy distinguishes itself from a conventional economy by depending on digital technology, online transactions, and its transformative impact on established industries. COVID-19 became a significant push, which accelerated digital economy’s growth, because of lockdowns, remote work, shopping etc. Even though the effects of Covid have already been decreased, digital economy is still undergoing constant evolution and rapid expansion, pursuing emerging technologies and innovations. In Ukraine, the war became an additional impetus for the development of the digital economy, since it is less dependent on physical assets than industry or agriculture [2].

On one side of the coin, digital economy partially benefits firms and households. Due to social media, businesses can directly connect with their future employees or partners. Furthermore, social media allows micromarketing – specifically targeted advertisement (recommendation systems), which is very efficient and cheap. Improved technology and innovations make production process more efficient – “lean production”, which lowers costs in long-run.

Another benefit is e-commerce websites, that allow firms to expand, scalable and enter new markets. As well, digital economy reduces barriers to entry, due to avoidable physical costs (i.e., rent). This increases contestability of markets and increases competitors for companies, which improves quality of product or service for consumer (i.e., household). As well, it engaged to create new businesses, which promotes entrepreneurship. Moreover, firms can offer wide product selection without the limitations of physical shelf space. This helps to counteract “long tail” issues and sell more niche and low-impact products. Households also benefit from it, as they can leave quick feedback to companies, which is very useful for firms, and get better quality products. Also, digital economy solves “Principal Agent problem”, as comparison websites decrease information asymmetry [3].

Overall, change to digital economy made consumers more involved into business and increased their contribution to markets. If consumers used to be dependent on Agents and firms, now they are independent as free and permanent access to internet allows them to find out more, for example, reviews, companies reputation and origin etc. Digital economy played a significant role by improving market cooperation worldwide. First of all, markets are opened 24/7 and can be accessed from any place at any time, which made trading much faster and cost efficient. Secondly, firms based in Ukraine can easily order any products or goods from overseas, for example, China. Those will be shipped from Chinese market to Ukrainian and local markets in a few days for a low fee.

Moreover, digital economy provided an opportunity to create new markets, such as trading platforms, e-commerce websites, comparison websites and review platforms, which have significant impact on already existing. Those new markets and firms in them make increase customer awareness about certain aspects of the distributors, suppliers, or providers, which affects their sales, therefore profit. As a result of it, digital economy and competition expanded markets to a global scale and created new [4].

However, on the other side, increased competition due to lower entry barriers forces firms to compete, which is costly and intense. Technological innovation often leads to creative disruption by outperforming obsolete products, which pushes them out of the market by “Digital natives”. As well,

digitalization limits firms' ability to differentiate and takes away their unique selling point (USP). Some established firms have to adapt or shift their business models to stay relevant, which requires shift from original idea. Firms can't also speculate on customers due to their information asymmetry, as it is decreased by Internet resources. Companies often feel skills shortages, as it is hard to find highly skilled workers for certain areas in IT, which leads to competition for labor and increases costs for recruiting and training staff.

Another challenge is Intellectual property, as anything can be easily copied or shared. Also, companies collect a lot of personal data and information about their customers, which they have to keep safe and prevent data breaches, other way they might get sued or fined. Furthermore, regulatory compliance requires firms to navigate strict regulations, which can be costly and require legal and compliance expertise [1]. Finally, firms are missing out from benefitting from economies of scale, as they operate on digital markets, not physical. Once a benefit for consumers possibility to directly contact producers or suppliers, is the threat to retailers. Despite the changes on markets and social life of consumers, there is a great challenge arising to the government: how to control the online market and how to manage digital economy. Since there is no longer any physical connection between online firm and real world (i.e., assets, real estate) anything can be distributed on it, which might possess national security risks.

Therefore, Ukrainian government set up new police and government departments: cyberpolice and Ministry of Digital Transformation of Ukraine, whose role is to maintain digital security for population, prevent any hacker attacks from abroad and to control product distribution on markets. Another major call is to provide fair taxation on online business. This all requires additional funding from the budget and regulatory actions, which increases government spending and brings in the "opportunity cost".

Nevertheless, digital economy can significantly increase the effectiveness of future reconstruction of our country because digital sector has shown the greatest resilience since the beginning of the full-scale invasion. In particular, the Ukrainian IT industry is the only industry, which export volume increased in 2022. Digital technologies are currently improving and will continue to improve production efficiency, distribution of international aid and control over its use at even larger scale, which will reduce corruption risks.

Summing up, digital economy is a modern type of economy that made any process much more efficient and cost-effective at some point. In contrast to consumers, firms have greater access to global markets, however not only firms face new challenges, but government as well.

References:

1. Krupianyk, A. Digital economy of Ukraine: Key Development Factors. *Voks Ukraina - Vox Ukraine*. URL: <https://voxukraine.org/en/digital-economy-of-ukraine-key-development-factors> [in English].
2. Ocheretiana, O. V. (2019). The influence of the digital economy on the development of payment systems of Ukraine. *Stabilizatsiia rynkovoï transformatsii ekonomiky: teoriia, orhanizatsiia ta metodyka - Stabilization of the market transformation of the economy: theory, organization and methodology*: materials of the International scientific and practical conference for students, postgraduates and young scientists (Kyiv, December 21, 2019). K.: Analytical Center "New Economy", 21-24 [in Ukrainian].
3. Kinza. Yasar & Mary. K. Pratt. Digital economy. *TechTarget*. URL: <https://www.techtarget.com/searchcio/definition/digital-economy#:~:text=The%20digital%20economy%20refers%20to,and%20operations%20through%20digital%20technology> [in English].
4. Tulchynska, S. O., Solosich, O. S. & Chornii V. V. (2021). The impact of digitization of management processes on the system of ensuring the economic security of the enterprise. *Investytsii: praktyka ta dosvid - Investments: practice and experience*. No. 9. P. 54–58 [in Ukrainian].

Ханін С.Г.

к.е.н., доц. кафедри менеджменту, маркетингу та публічного адміністрування
Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая

АКТИВІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКУТАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИХ ДЕТЕРМІНАНТ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Тенденції суспільного розвитку демонструють безумовність подальшого розвитку країн та їх регіонів за рахунок розвитку інноваційної та інтелектуальної складових. Жоден регіон не може досягнути конкурентоспроможності та сталого розвитку не базуючись на інноваційній основі. Інноваційність передбачає активність наукової, освітньої, інноваційно-дослідної та інших видів інтелектуальної діяльності, яка забезпечує впровадження інноваційних ідей у реальне виробництво, що дає можливість підвищувати ефективність діяльності суб'єктів господарювання та їх конкурентоспроможність. Тому активізація інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем є актуальною проблематикою для України, що знаходиться у воєнному стані внаслідок нападу РФ на країну. Саме інтелектуально-інноваційне спрямування розвитку виступатиме платформою повоєнного відновлення та розвитку регіонів та країни в цілому.

Для того щоб інтелектуально-інноваційні чинники набули детермінуючого значення для розвитку регіональних економічних систем необхідно вже сьогодні докладати зусилля у напрямі:

- розвитку освіти і науки, забезпечуючи якість освіти, створення інтелектуальної бази для інноваційного розвитку, забезпечувати сприяння активізації науково-дослідної діяльності, обміну знаннями між закладами вищої освіти та науки, а також підприємствами для впровадження інноваційних розробок у виробництво;
- стимулювання інноваційної діяльності, шляхом розробки та впровадження спеціальних програм та фінансових інструментів, які сприятимуть залученню інвестицій та підтримці інноваційних стартапів та інноваційно-активних підприємств;
- покращення співпраці між регіональними структурами, завдяки регіональним центрам інновацій підвищувати ефективність співпраці між підприємствами, науковими установами та закладами вищої освіти, що сприятиме обміну знаннями та технологіями, новим інноваційним проектам;
- створення сприятливого інвестиційного клімату, шляхом активізації роботи інвестиційних фондів, створення спеціальних інвестиційних зон та інших заходів, наприклад, таких як створення екоіндустріальних парків, які сприятимуть залученню інвестицій у інноваційні проекти регіону, у тому числі із урахуванням релаксованого бізнесу;
- створення сприятливої інституційної та правової бази через розробку та впровадження спеціальних законодавчих актів, які сприятимуть розвитку інновацій, захисту інтелектуальної власності та створенню сприятливого клімату для розвитку інноваційних проектів.

Окреслені напрями допоможуть активізувати інтелектуально-інноваційні детермінанти розвитку регіональних економічних систем і сприятимуть створенню стійкого та успішного розвитку регіонів.

Таким чином, активізація інтелектуально-інноваційного розвитку вимагає щільності взаємодії державних та місцевих органів влади, застосування нових підходів до використання інтелектуального потенціалу. Активізація інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем є актуальним та важливим завданням для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів та повоєнного відновлення України.

ОСОБЛИВОСТІ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРИВАТНИХ ГІДРОЕЛЕКТРОСТАНЦІЯХ

Виробництво електроенергії з відновлюваних джерел енергії, зокрема на приватних малих та мінігідроелектростанціях (ГЕС), набуває все більшого поширення в Україні. Енергетична галузь є однією з найважливіших галузей економіки будь-якої країни. Від ефективності її функціонування залежить стабільність роботи всіх сфер суспільного життя. Одним з ключових сегментів енергетики є виробництво електроенергії на гідроелектростанціях. Збутова діяльність таких підприємств має певні особливості, зумовлені специфікою продукту та ринку.

Основним продуктом, що виробляється на ГЕС, є електрична енергія. Вона має ряд технічних особливостей, які впливають на збут.

По-перше, вона не піддається зберіганню та накопиченню у великих обсягах, тому повинна вироблятися саме у тій кількості, яка необхідна для задоволення поточного попиту споживачів.

По-друге, виробництво електроенергії має бути безперервним процесом для підтримки стабільності енергосистеми.

По-третє, обсяги виробництва повинні постійно збалансовуватися зі змінним попитом, щоб уникнути дефіциту або надлишку електроенергії в мережі.

Ці особливості вимагають погодження графіків виробництва і постачання зі споживачами та системним оператором.

Основним клієнтом для таких станцій виступає держава в особі гарантованого покупця, який закупає у них всю вироблену електроенергію за «зеленим» тарифом на підставі укладених договорів.

Цей тариф виступає економічним механізмом стимулювання розвитку відновлюваних джерел енергії в Україні та забезпечує інвестиційну привабливість таких проєктів. Встановлюється державою для стимулювання виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії. Він застосовується до електроенергії, виробленої на об'єктах відновлюваної енергетики (сонячні, вітрові, малі гідроелектростанції тощо). Тариф диференціюється залежно від типу об'єктів відновлюваної енергетики та їх потужності. Встановлюється на тривалий період для забезпечення окупності інвестицій у «зелену» генерацію. Також «зелений» тариф гарантує закупівлю всієї виробленої за цим тарифом електроенергії державним підприємством - гарантованим покупцем.

Тому малим ГЕС не потрібно самостійно шукати клієнтів та узгоджувати ціни. Головним завданням їх збутової політики є максимізація виробництва для продажу всієї електроенергії гарантованому покупцю за вигідним «зеленим» тарифом, що забезпечує окупність інвестицій та прибутковість такого бізнесу.

Отже, збутова політика приватних ГЕС в Україні має свої особливості через систему державної підтримки «зеленої» енергетики. Їх основним завданням є максимізація виробництва для продажу всієї електроенергії державному підприємству у вигляді «Гарантованого покупця» за вигідним тарифом, що забезпечує окупність інвестицій та прибутковість такого бізнесу.

Чернаєнко Є.О.

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ОСОБЛИВОСТІ ТА СПЕЦИФІКА ДВОЕТАПНОГО ПІДХОДУ ДО СЕГМЕНТУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО РИНКУ

У сфері сегментації ринку існують різні моделі, але критерії, що використовуються для визначення сегментів клієнтів, загалом збігаються. Важливо відзначити відмінності між сегментацією ринку B2C (бізнес-споживач) і B2B (бізнес-бізнес). При сегментації споживчого ринку основними критеріями є географічні, демографічні, психографічні та поведінкові фактори [1]. На відміну від цього, сегментація промислового ринку є більш складною через численні сфери застосування промислової продукції, що призводить до суттєвих відмінностей між промисловими споживачами, зацікавленими в одному і тому ж продукті [2]. Визначення релевантних і нерелевантних відмінностей для сегментації в промисловому контексті може бути надзвичайно складним завданням [3].

Двоетапний підхід до сегментації промислового ринку був вперше запропонований Віндом і Кардозо (Y. Wind & Cardozo) у 1974. Процес сегментації починається з макросегментації - групування компаній на основі даних, отриманих з вторинних джерел. Критерії макросегментації можуть охоплювати тип галузі, розмір компанії, географічне розташування, застосування продукту або організаційну структуру. Після того, як відповідні макросегменти визначені, маркетингова організація повинна оцінити, чи ці сегменти по-різному реагують на маркетингові стратегії фірми. Якщо відмінності існують, то для сегментації достатньо орієнтуватися на макросегменти. Якщо ж спостерігається однакова реакція, наступним кроком є визначення мікросегментів у межах попередньо визначених макросегментів.

Мікросегменти визначаються на основі відмінностей або подібностей між особами, що приймають рішення (ОПР). Одиниці, що приймають рішення, демонструють такі характеристики, як особисті характеристики покупців, ставлення покупців до продавців та сприйняття важливості покупки. Визначення характеристик мікросегментації є більш ресурсномістким і трудомістким порівняно з макросегментацією. Після того, як відповідні мікросегменти визначені, маркетингова стратегія обирає бажані цілі за допомогою аналізу витрат і вигод [4].

Ця модель має на меті забезпечити як ключову залежну змінну для сегментування компаній, так і набір незалежних змінних, придатних для прогнозування залежної змінної [5]. Наприклад, успішна сегментація може виявити, що правило прийняття рішення про купівлю певного продукту залежить від таких змінних, як "кількість дефектів на 1000 одиниць" або "найнижча ціна за 1000 одиниць". Маркетолог може виявити, що на ці фактори впливають три незалежні змінні: розмір фірми (вимірний у кількості працівників), категорія СПЦ та найвпливовіша особа у прийнятті рішення про купівлю.

На завершення, сегментація промислового ринку - це складний процес через різноманітність клієнтів та ринкових умов. Різні підходи до сегментації можуть бути використані в залежності від конкретних цілей компанії та особливостей ринку. Ключовою метою є створення стратегій, які найкраще відповідають потребам і очікуванням різних сегментів клієнтів і сприяють досягненню успіху на індустріальному ринку.

Перелік посилань:

1. Kotler, P. (2000). Marketing management: The millennium edition. Marketing Management, 23(6), 188-193
2. Wind, Y., & Cardozo, R. N. (1974). Industrial market segmentation. Industrial Marketing Management, 3(3), 153-165.
3. Wind, J., & Thomas, R. (1994). Segmenting Industrial Markets. Advances in Business Marketing and Purchasing, 6, 69-82.
4. Mitchell, V.-W., & Wilson, D. F. (1998). Balancing Theory and Practice: A Reappraisal of Business-to-Business Segmentation. Industrial Marketing Management, 27(5), 429-445.

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Одним з ключових елементів економічної системи виступає ринок праці, динаміка розвитку якого напряму впливає на соціальні показники розвитку населення та витратне навантаження на підприємницьких структур, їх можливості до підтримки стабільного функціонування. В умовах воєнного стану актуальності набуває проблематика аналізу кон'юнктурних змін ринку праці під впливом активних процесів інтелектуальної та гуманітарної релокації персоналу, мобілізаційних процесів, тимчасової окупації окремих регіонів, загибелі значної кількості населення.

Війна в Україні призвела до значних змін на ринку праці. Попит на робочу силу в Україні також знизився. Причинами цього стали неможливість працювати у зоні бойових дій, окупованих територіях. Згідно з опитуванням на сайті Work.ua приблизно 30% підприємців призупинили повністю або частково свою роботу. Ще 10 % евакуювалися, а інші надалі працюють. Тобто більшість компаній продовжують працювати, але багато хто скоротив штат або перемістив виробництво у безпечні регіони.

Багато людей втратили роботу, а багато хто виїхав за кордон, що призвело до втрати професійних кадрів. За даними Міжнародної організації праці (МОП) близько 4,8 млн робочих місць втрачено з початку повномасштабного вторгнення [1]. Також прогнозують збільшення цієї кількості, якщо ситуація загострюватиметься. Проте кількість зареєстрованих безробітних в Україні невелика, але реальна кількість безробітних, за підрахунками Мінекономіки, становить від 2,6 млн осіб. В Україні є досить поширеною тіньова зайнятість, а під час війни її рівень, закономірно зріс, про що свідчать дані Державної служби статистики, зокрема, до 24 лютого 2022 р. кількість неформально зайнятого населення становила 3 млн осіб. [2] Відповідно це ускладнює оцінити належним чином рівень безробіття.

Аналізуючи стан усього ринку праці в Україні, зауважимо, що найстабільніша ситуація наразі в західних та центральних областях України. За даними кадрового порталу grc.ua, на Західну Україну припадає третина всіх актуальних вакансій. Серед регіонів Західної України найбільше вакансій у Львівській області (13,2%). Це пов'язано з тим, що Львівщина ще до війни була одним із найбільш розвинених регіонів України. На другому місці за кількістю вакансій Івано-Франківська область (4,3%), на третьому – Закарпатська область (2,9%).

Принагідно зазначимо, що війна чинить деструктивний вплив на рівень інвестиційної привабливості. Внаслідок зменшення інвестицій та обмеженості вітчизняними ресурсами капіталу темпи економічного зростання характеризуються сповільненням. Після війни ринок праці очікувано перебуватиме у дисбалансі, оскільки попит на робочі місця буде нижчим за пропозицію. Роботодавці будуть готові до скорочення заробітної плати, а працівники – до зниження вимог до умов праці. У даному контексті, актуальним є формування превентивних рішень щодо обмеження впливу відповідних негативних процесів. На сьогоднішній день, урядом реалізуються проекти, які скеровані на покращення ситуації на ринку праці. Одним з них є програма “Власна справа”, яка націлена на розвиток та підтримку малого бізнесу в Україні. Програма передбачає надання мікрогрантів, сумою від 50 до 150 тис. грн.

Отже, можна стверджувати, що війна в Україні призвела до значних змін на ринку праці, у вигляді істотного скорочення попиту на робочу силу, розширення неформальної зайнятості та тінізації ринку праці, поглибленню регіональних диспропорцій сфери зайнятості.

Перелік посилань:

1. Ринок праці під час війни: чи є у українців шанси знайти собі нову роботу *Державний центр зайнятості*. URL: <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/rynok-praci-pid-chas-viyny-chy-ye-u-ukrayinciv-shansy-znayty-sobi-novu-robotu> (дата звернення: 13.11.2023).

2. Безробіття в Україні в період повномасштабної війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/bezrobittya-v-ukrayini-v-period-povnomasshtabnoyi-viyny> (дата звернення: 13.11.2023).

Чепіжко Л.М.,
Державний торговельно-економічний університет
Підлісна О.А.,
КПІ ім. Ігоря Сікорського.

РОЗВИТОК РИНКУ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ

Повномасштабна агресивна війна у центрі Європи внаслідок нападу на розвинуту країну з ринковою економікою (2022 р.) засвідчила енергозалежність сучасного суспільства. Як наслідок, сформувалося нове бачення стратегії розвитку енергетичної незалежності територій, у тому числі через розвиток альтернативної енергетики.

Відновлювальна енергетика формується кожною країною самостійно залежно від ефективності наявних джерел: енергія припливів, енергія гідротермальна, енергія сонячна, вітрова, тощо. У липні 2019 року Португалія досягла найнижчої вартості сонячної енергії у світі і тримає цей показник і зараз. П'ятірка країн Європи, які мають максимальну частку енергії з відновлювальних джерел – Швеція, Фінляндія, Данія, Латвія, Австрія. Як бачимо, це країни півночі, які не концентруються тільки на сонячній енергії, а використовують наявні зональні можливості генерації. Атомні електростанції часто розглядаються джерелами стабілізаційного енергопостачання.

Дослідження показали, що в Україні таку роль відіграють гідроелектростанції [1]. Частка енергії з відновлювальних джерел в енергобалансі України становила на 2021 рік 12-13%. Активно у 2020-2022 р.р. в Україні розвивалося виробництво теплової енергії з альтернативних видів палива [2]. Основними відновлювальними джерелами енергії в Україні визначено вітер, сонце і біологічні (сільськогосподарські) відходи. На думку міжнародних аналітиків Україна не змогла активно задіяти потенціал вітрової енергетики у промислових масштабах – великі інвестори були зацікавлені у формуванні офшорної вітроенергетики, але негативний досвід функціонування в Україні вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку початку 21-го століття змушував законодавців гальмувати такі процеси. За рахунок окремих приватних інвестицій територіями розвитку альтернативної енергетики стали Одеська, Херсонська, Запорізька, Миколаївська області. Але саме ці області тривалий час потерпають від воєнних дій і руйнування.

Основним фактором розвитку альтернативної енергетики України є держава, а основними важелями такого впливу – формування фонду державного стимулювання виробників за допомогою «зеленого тарифу» і створення державного підприємства «Гарантований покупець». Така залученість державного бюджету до формування ринку відновлювальної енергетики сприяла активній боротьбі учасників ринку за державне фінансування, особливо під час війни і в умовах скорочення бізнес-процесів в Україні. Ліквідність ринку електроенергії залишається на низькому рівні, що сприяє цінним маніпуляціям [3]. Низка подій з отримання учасниками ринку неправомірної вигоди концентрує увагу законодавців на пошуку нових механізмів функціонування і розвитку ринку відновлювальної генерації.

Перевагою альтернативних джерел енергії під час масштабних екстериторіальних криз стає їх автономність і сегментація як за джерелами генерації, так і за потужностями. Отже, основними напрямками розвитку такої енергетики стає мобільність устаткування, зменшення його вартості одночасно зі зменшенням потужностей генерації і пропорційно зменшенню цих потужностей. За таких умов альтернативні генерації ставатимуть зональними виробниками енергії, для яких основним фактором споживання є не стільки ціна, скільки стабільність характеристик і надійність постачання енергії. Вільне ціноутворення і зменшення державного впливу спочатку призведе до зменшення ринкових пропозицій залишків енергії з відновлювальних джерел. Виробництво буде зосереджене тільки на обсягах споживання і матиме спрямування на задоволення потреб окремих територіальних громад. Але подальший розвиток ринку альтернативної енергетики відбуватиметься вже за ринковим механізмом –

шляхом формування попиту на енергію і запровадження аукціонів для резервування потужностей. Таке розуміння розвитку ринку альтернативної енергії вимагає вже зараз законодавчого унормування процесів становлення і розвитку генерації. Зруйновані під час обстрілів території України потужності великої енергетики потребуватимуть значних капіталовкладень у відбудову або відновлення. Альтернативна енергетика може розвиватися як мала енергетика, енергетика цільового забезпечення мікро, малого і середнього бізнесів. Така концепція розвитку легко узгоджується з принципами циркулярної економіки, економіки замкнутого циклу.

Законодавче регулювання відновлювальної енергетики в Україні сьогодні залишилося на рівні довоєнних реалій: стимулювання спрямоване тільки на глобальних інвесторів, основним джерелом стимулювання є податкові пільги [4]. Ухваленням закону України «Про енергетичну ефективність» [5, ст.6] перенесено увагу ринку на формування місцевих енергетичних планів, але за умови жорсткого контролю органами виконавчої влади і подальшим реінвестуванням лише в енергоефективність. Такі обмеження, можливо, захищають енергобезпеку держави, але формують несприятливі умови для розвитку сектору. Таким чином, розвиток альтернативної енергетики в Україні став розподілятися на два самостійні напрями – розвиток регульованої державою відновлювальної генерації і розвиток приватної малої альтернативної енергетики, енергетики домогосподарств. Основними напрямками розвитку енергогенерації стали саме домогосподарства: до 36% нових потужностей сонячної генерації у 2021 році реалізовано саме в домогосподарствах; до 2% біоенергетичних потужностей також реалізовано у домогосподарствах [6]. Активізувався розвиток домашніх вітроустановок і комбінованих станцій. Отже актуальним напрямом розвитку альтернативної енергетики України є шлях унормування дозвільно-проектної документації для інсталяцій платформ енергогенерації на дахах будинків та об'єктів домашніх господарств. Це полегшить залучення малих інвестицій у розвиток відновлювальної генерації та побудову розгалуженої енергосистеми на принципах автономності [7].

Недорозвиненим лишається і національний сектор біоенергетики, формування місцевих фондів біомаси і біопалива. Нагальною потребою є формування карт територіального розподілу біоресурсів для альтернативної енергетики і регламентів застосування їх із зазначенням теплової і енергетичної потужності таких речовин, обсягів газотворення на одиницю об'єму. Завдання формування таких карт і регламентів може стати об'єктом грантових пропозицій і інституціональних інвестицій у розвиток сектору.

Перелік посилань:

1. Підлісна О.А., Чепіжко Л.М. Аналіз інвестиційної привабливості альтернативної енергетики України./ Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут», 2023, № 26. – С. 51-58. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2307-5651.26.2023.8>
2. Звіт Держенергоефективності за 2021 рік URL: https://sae.gov.ua/sites/default/files/Zvit_SAE 2021.pdf (дата звернення 29.03.2023).
3. Німецьке горе: -210 млн «Енергоатому» за тиждень URL: https://petrimazepa.com/nimecke_gore_210 mln_energoatomu_za_tizhden?fbclid=IwAR1dALXHfZQWpHP4T5lh6XtOc45SzX3Up-1ZOWrKGENhx7O-H0c_5QzcYI0 (дата звернення 28.03.2023).
4. Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні. Закон України № 1116-IX від 17.12.2020 зі змінами і доповненнями <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>
5. Про енергетичну ефективність. Закон України № 1818-IX від 21.10.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text>
6. Щорічний Звіт УБЕА «Вітроенергетичний сектор України 2021. Огляд ринку». Станом на 23.08.2022, дані по встановленій потужності сектору ВДЕ на сайті НКРЕКП недоступні для публічного доступу з міркувань безпеки.
7. Підлісна О. А., Кожемяченко О. О. (2023). Аналіз доцільності запровадження принципу автономності до переліку принципів організації виробничих процесів. *Economic Synergy*, (1), 163–185. <https://doi.org/10.53920/ES-2023-1-13>

АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТОРГІВЛІ ЗЕРНОВИМИ КУЛЬТУРАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Актуальність проблеми торгівлі зерновими культурами сільськогосподарських підприємств в Україні визначається їхньою ключовою роллю у галузі сільського господарства та економіці країни загалом. Україна відома як один з провідних світових виробників та експортерів зернових культур, і стабільність цього сектору є критичною для забезпечення продовольчої безпеки та економічного розвитку.

До початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну більшість зернових культур транспортувалися за допомогою морських шляхів. Так близько 90% сільськогосподарської продукції відправлялося із Чорноморських портів. Але з поступовою окупацією південної частини України та мінуттям морських шляхів, даний вид транспортування став неможливим а з часом лише частково доступним. Єдиною альтернативою для підприємств став залізничний та автомобільний транспорт, який прямував до прикордонних країн на Заході. Додатково до цього Єврокомісія зняла всі мита та заборони з нашого експорту починаючи з червня 2022 року.

Однак це рішення не дозволяє перевозити такі великі обсяги вантажів, як раніше. Головними причинами цього є: по-перше, набагато нижча пропускна спроможність залізничного транспорту (один потяг в середньому перевозить 1/10 зерна, яку може транспортувати судно); по-друге, надмірна завантаженість залізничного транспорту з лютого 2022 р. (евакуація населення, перевезення гуманітарних вантажів); по-третє, різна ширина залізничних колій у ЄС та в Україні, що суттєво ускладнює транспортування [1]. Наступною перешкодою для наших підприємств стали заборони Польщі, Словаччини та Угорщини на продаж деяких рослинних товарів з України на їхніх територіях. Ці обмеження створюють серйозні труднощі для українських підприємств, оскільки вони втрачають доступ до важливих ринків збуту та мають обмежені можливості для реалізації своєї продукції.

Всі вище зазначені проблеми із транспортуванням, призвели до загострення ситуації із зберігання зернових культур. Вона полягає в тому, що на території України немає зернохосвищ в достатній кількості. Затримки або відмови в експорті зернових культур за кордон призводять до їхнього псування та, відповідно, великих фінансових втрат [1].

Саме так більшість сільськогосподарських підприємств опинилися на межі фінансової кризи і не можуть своєчасно погасити свої зобов'язання перед кредиторами, що у свою чергу загрожує банкрутством. Тому, щоб залишатися на ринку в умовах політичної нестабільності, великих економічних спадів, значної конкуренції та регуляторних змін, необхідно мати спеціалізовані системи для виявлення та подолання фінансових криз на ранній стадії [2].

Таким чином, розвиток фінансової стійкості, системи управління фінансами на сільськогосподарських підприємствах та пошук логістичних можливостей є ключовими аспектами для подолання викликів у торгівлі зерновими культурами під час війни та сприяє їхньому стабільному постачанню на ринок, що впливає на продовольчу безпеку країни.

Перелік посилань:

1. Патицька Х.О. Проблеми розвитку сільського господарства в умовах війни в Україні: порушення ланцюгів створення доданої вартості та системи логістики. Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні. – 2023. – С. 205.
2. Чумак В. Д., Дорошенко О. О., Кіріченко Н. О. Система виявлення та подолання фінансової кризи в умовах сільськогосподарських підприємств: механізм впровадження та реалізації. Ефективна економіка. – 2022. – № 5.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПЦІЇ АНТИСИПАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

В умовах критичного зростання часових та інформаційних дефіцитів при здійсненні управлінського рішення щодо функціонування підприємства особливої актуалізації набули концептуальні положення орієнтовані на ідентифікацію сигналів внутрішнього та зовнішнього середовища на ранніх стадіях, котрі спроможні виявити слабкі сигнали зміни середовища функціонування господарюючого суб'єкта. До таких відносять і концепцію антисипативного управління підприємством. Дана концепція використовує ефекти синергетичного підходу щодо поєднання теоретико-практичних засад традиційних підходів до управління - процесного та структурного, із виокремленням найбільш прогресивних їх положень. За твердженням О. Кузьміна: «Інтегруюча пріоритетність процесно-структурованого підходу до менеджменту...вказують на доцільність розгляду антисипативного управління кризь призму концепції процесно-структурованого менеджменту» [1, с. 72].

Однією із базових особливостей концептуальних положень антисипативного управління підприємством є використання характеристик системності структурно-процесного управління щодо впорядкування технологій управління керуючої та керованої підсистеми щодо діагностування явищ функціонування підприємства на основі випередження з метою його підготовки до будь-яких потенційних змін.

Наступною особливістю характеризованої концепціїє виступає безперервність реалізації управлінського процесу із логічним виконанням цілей кожного етапу управління, виконання яких є реалізацією ефективного антисипативного управління із використанням усіх наявних можливостей середовища функціонування підприємства. При цьому, кожен етап управління відповідає реалізації класичних функцій управління, але має власну специфічну структуру, оскільки орієнтований на випередження виявлення будь-яких змін щодо внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства.

Також слід наголосити, що функціональний аспект антисипативного управління підприємством, який охоплює класичний набір у вигляді планування, організації, мотивування та регулювання, набуває особливого трактування, оскільки основна мета його реалізації полягає в ранньому ідентифікованні потенційних змін у функціонуванні підприємства, що спрямовує реалізацію кожної функції на виявлення слабких сигналів та формування упереджувальних управлінських рішень.

Окрім цього, концепція антисипативного управління підприємством передбачає особливу взаємодію працівників, які орієнтовані та мотивовані на контролювання управлінських дій, використовуючи комплекс норм, стандартів та критеріальних положень, котрі здатні зафіксувати ранні зміни параметрів функціонування підприємства у різних площинах, починаючи від фінансового планування, завершуючи збутовою діяльністю.

Таким чином, можемо стверджувати, що теоретико-методичні положення антисипативного управління підприємством мають особливі концептуальні засади орієнтовані на виявлення ранніх різноаспектних змін середовища функціонування господарського суб'єкта та формування ґрунтового інформаційного базису задля прийняття управлінських рішень випереджувального характеру.

Перелік посилань:

1. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г., Адамів М. Є. Антисипативне управління підприємством: процесно-структурований підхід. *Економіка: реалії часу*. 2012. № 2(3). С. 71-77.

Щур К.О.

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Кухарук А.Д.

КПІ ім. Ігоря Сікорського, к.е.н., доцент

ТЕНДЕНЦІЇ ІНВЕСТУВАННЯ В УМОВАХ СВІТОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Світові економічні процеси останнього десятиліття характеризуються значними перетвореннями, що спричинені такими факторами, як цифровізація, геополітичні ризики та воєнні конфлікти. З урахуванням змін пріоритетів розвитку держав, а також з появою відповідно нових векторів міжнародного бізнесу зазнають трансформацій інвестиційні процеси. Однією із помітних тенденцій є подальше зростання значимості інновацій як об'єкту інвестування.

За спрямуванням інновацій, доцільно виділити наступні тенденції інвестування.

Екологізація. Особливої ваги набувають екологічно спрямовані інновації. Посилення екологічних ризиків обумовлюють розробки «зелених» технологій. Інвестори виявляють підвищений інтерес до компаній, котрі активно долучаються до впровадження екологічних рішень. Підприємства Європи, спрямовані на «зелену» енергетику, активізували діяльність після оголошення «Плану REPowerEU». Після його опублікування 18 травня 2022 року, вартість акцій декількох компаній, наприклад, норвезької «NEL» та данської «Orsted» зросла на 48 та 24% відповідно, про що зазначається у джерелі [3].

Соціальна спрямованість. Демографічні зміни, зокрема, старіння населення, також впливають на вибір напрямів інвестування. Зростання попиту на послуги для літніх людей створюють нові можливості для інвестицій у ці сектори [1]. Міграція населення спричиняє зміни в попиті на нерухомість та може створювати нові можливості для інвесторів у секторах, пов'язаних із обслуговуванням потреб мігрантів.

Актуалізація проблем національної безпеки. Геополітичні кризи, такі як конфлікти між країнами, війни, терористичні акти, санкції викликають турбулентність глобальних ринків. Після початку війни в Україні серед основних тенденцій інвестування можна виділити наступні [2]: зростання інвестицій у відновлювану енергетику, цифрову економіку, відновлення інфраструктури, у розвиток оборонно-промислового комплексу. Збільшення обсягів закупівлі безпілотних літальних апаратів (БПЛА) за країнами світу є очевидним наслідком зростання воєнних ризиків. Так, загальний ринок БПЛА у 2019 році оцінювався на рівні 19,3 млрд дол., а до 2025 року за прогнозами досягне 45,8 млрд дол., згідно [4].

Для успішного інвестування в умовах світових трансформацій важливо мати гнучкість стратегій, розуміння глобальних тенденцій та здатність пристосовуватися до постійних змін. Диверсифікація портфелю, глибоке дослідження галузей та гнучкість у виборі інструментів інвестування визначають успішність у цьому динамічному середовищі.

Перелік посилань:

1. Населення України. Імперативи демографічного старіння. К.: ВД «АДЕФ-Україна», 2014. 288 с.
2. Панкова Л. І., Камалова-Кутинець О. М. Аналіз тенденцій та перспектив залучення іноземних інвестицій в умовах економіки війни. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2022. № 6. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-02>.
3. Корецький М. На Європу чекає непроста зима <...>. Forbes.ua. 2022. URL: <https://forbes.ua/company/evropu-zhdet-neprostayaya-zima-poetomu-seychas-samoe-vremya-dlya-investitsiy-v-zelenuyu-energetiku-11102022-8933>.
4. Шевченко А.І. та ін. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні: монографія. Київ: ПІШ, 2023. 305 с.

Щур К.О.,

Глушенко Я. І. доцент, канд.економ.наук

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНИХ ФОРМ ОПОДАТКУВАННЯ ФРІЛАНСЕРІВ

Сучасні форми оподаткування для фрілансерів набувають великої актуальності в зв'язку зі зростанням числа осіб, які працюють самостійно, вимагаючи удосконалення систем оподаткування для забезпечення справедливості та ефективності оподаткування таких доходів. Питання оподаткування фрілансерів стає все більш актуальним у контексті швидкого розвитку цифрової економіки та потреби в адаптації податкових систем до нових форм заробітку.

Фріланс в Україні – це форма праці, при якій особа працює самостійно, не залежить від постійного роботодавця і часто надає свої послуги дистанційно, вони зобов'язані сплачувати податки зі своїх доходів та вести відповідну звітність перед податковими органами [1].

Різноманітність правових форм самозайнятості можуть відрізнятися в різних країнах. Наприклад, фрілансер може обирати між реєстрацією як самозайнята особа, створенням власного підприємства або використанням інших юридичних форм. Українські підприємці-фрилансери часто обирають III групу єдиного податку на рівні 2% або 5% (спрощена система оподаткування). ФОП III групи, які сплачують 5%, мають внести 5% від свого доходу та постійну суму ЄСВ, яка в 2023 році складає 1 474 гривень на місяць [2]. Можемо побачити позитивний момент в тому, що існує різний вибір правових форм самозайнятості, яке дозволяє фрілансерам обрати найбільш підходящий варіант для своїх потреб і бюджету. Не дивлячись на цей плюс, є і негативний момент в цьому, що при багатому виборі правових форм самозайнятості може ускладнити процес вибору та реєстрації.

Другим важливим аспектом є розуміння податкових ставок, відрахувань та можливостей для зменшення податкових витрат. Фрілансерам необхідно уважно вивчати законодавство своєї країни щодо податкових відрахувань та знаходити способи оптимізації податкових платежів, використовуючи доступні податкові вирахування та пільги. До 2022 року фріланс в Україні не був легально врегульованим. Проте 18 липня 2022 року Верховна Рада прийняла законопроект №5161, який прямо стосується всіх українських фрилансерів [2]. Цей законопроект пропонує додати до Кодексу законів про працю України нову статтю під номером 21-1, яка регулює введення нової форми трудової угоди, а саме, угоди з гнучким робочим графіком. Це дозволяє фрілансерам оптимізувати свої податкові платежі та заощадити гроші. Третім аспектом є фінансове планування та ведення обліку. Збереження точних фінансових записів є важливим не лише для власної оцінки прибутковості, але й для відповідності податковому законодавству. Використання бухгалтерських програм чи сервісів обліку може спростити цей процес та допомогти уникнути помилок при декларуванні доходів, але вимагає часу та уваги для правильного ведення обліку.

Крім того, важливо враховувати міжнародний аспект оподаткування, якщо фрилансери співпрацюють з клієнтами з інших країн. Різні правила і ставки оподаткування між країнами можуть вплинути на загальний податковий навантаження та необхідність дотримання міжнародних податкових угод. Наприклад, якщо фрилансер надає послуги клієнту з країни, де ставка податку на прибуток фізичних осіб вища, ніж в Україні, він може зазнати подвійного оподаткування. У такому випадку фрилансер може скористатися міжнародною податковою угодою між Україною та цією країною, щоб уникнути подвійного оподаткування. Бо якщо фрилансер з України надає послуги клієнту з країни, де не існує єдиного податку, він може зазнати більш високого податкового навантаження, ніж в Україні. У такому випадку фрилансер може розглянути можливість реєстрації як самозайнятої особи в країні клієнта, щоб отримати більш вигідні податкові умови.

Сучасні форми оподаткування для фрилансерів важливі у зв'язку з розвитком цифрової економіки та зростанням самозайнятих осіб. Фрілансери в Україні мають можливість вибирати різні правові форми оподаткування, що надає їм гнучкість, але це також може ускладнити вибір та реєстрацію. Розуміння податкових ставок та можливостей оптимізації податкових витрат є ключовим для фрилансерів. Введення нових законодавчих норм у 2022 році полегшує фінансове планування та ведення обліку, проте міжнародний аспект оподаткування залишається важливим для тих, хто співпрацює з клієнтами з інших країн.

Перелік посилань:

1. Оподаткування фрилансерів в Україні: аспекти та рекомендації. MixFin - ваш гід у системі електронних грошей. URL: <https://mixfin.com/ua/blog/opodatkuвання-dlya-frilanseriv-v-ukrayini>
2. Як фрилансерам вийти з тіні та почати сплачувати податки – відповідь експерта. ФАКТИ ICTV. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/ekonomika/20221205-yak-frilanseram-vyjty-z-tini-ta-pochaty-splachuvaty-podatky-vidpovid-eksperta/>

ПРАВОВІ ПРОГАЛИНИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Оскільки воєнний стан передбачає собою створення військових адміністрацій, що не передбачено в звичайний період, доцільно дослідити проблемні аспекти діяльності саме військових адміністрацій як специфічних органів місцевого публічного управління, що замінюють місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування на період воєнного часу.

В першу чергу, слід звернути увагу на визначення рівня самостійності, який мають військові адміністрації у вирішенні певних питань. Наприклад, в частині 1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» передбачено, що заходи правового режиму воєнного стану вводяться військовим командуванням спільно з військовими адміністраціями (якщо вони створені). З цього формулювання випливає, що для введення цих заходів на певній території необхідно прийняти спільне рішення військового командування та військової адміністрації. Однак у пункті 5 Порядку здійснення заходів під час введення комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування на певних територіях, де оголошено воєнний стан, передбачено інший підхід, згідно з яким «комендантська година та встановлення спеціального режиму світломаскування вводяться шляхом видання наказу військовим командуванням або військовою адміністрацією (у разі її створення)» [1].

Зважаючи на важливість таких заходів для забезпечення правового режиму воєнного стану, необхідно внести уточнення на рівні Закону України «Про правовий режим воєнного стану», яке визначило б, що заходи правового режиму воєнного стану вводяться шляхом видання спільного наказу військового командування та начальника відповідної військової адміністрації. Це уточнення має бути супроводжене відповідними змінами у підзаконних нормативно-правових актах, які регулюють порядок введення окремих заходів правового режиму воєнного стану [2].

На військові адміністрації покладено низку повноважень публічно-владного характеру. Багато науковців звертають увагу на відсутність положень, які б стосувались правонаступництва військових адміністрацій і ставлять акцент на необхідності законодавчого врегулювання такого з метою дотримання прав та законних інтересів громадян. Однак, дана теза є перебільшенням, оскільки Закон України «Про правовий режим воєнного стану» чітко вказує в яких випадках створюються районні, обласні військові адміністрації на базі місцевих державних адміністрацій, і в яких випадках створюються військові адміністрації населених пунктів, що виконують повноваження місцевого самоврядування, тому і питання правонаступництва буде вирішуватись за аналогією покладаючись або на відповідні державні адміністрації або на селищні, міські ради залежно від бази на якій була створена військова адміністрація.

Отже, в ході війни стало очевидним, що цей період став складним випробуванням для національної системи управління, зокрема для місцевих органів публічної влади в особі місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, в зв'язку з чим фіксується певна кількість викликів та прогалин в діяльності цих структур. Проте, в умовах екстремальної війни ці інститути продемонстрували свій високий рівень організації та готовність ефективно реагувати на виклики воєнного стану.

Перелік посилань:

1. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 липня 2020 р. № 573. Офіційний вісник України. 2020. № 57.
2. Лялюк О.Ю., Точій А.О. Особливості правового регулювання системно-функціональної організації місцевої влади в умовах воєнного стану. *Наука і техніка сьогодні*. № 4 (18) 2023 р. С. 51-62.

МЕХАНІЗМ НАДАННЯ ЖИТЛА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ

Механізм забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в умовах особливого правового режиму воєнного стану виступає ключовим елементом гуманітарної допомоги та соціального захисту. Урахування особливостей воєнного періоду вимагає негайних та ретельно спроектованих заходів, спрямованих на тимчасове та довгострокове розв'язання проблеми житла для ВПО.

Основною метою права на житло є задоволення житлової потреби, яка визначається як потреба кожної особи у постійному місці проживання.

Житлове питання ВПО у воєнний період є надзвичайно актуальним і складним аспектом гуманітарної ситуації. Воєнні конфлікти та природні катастрофи можуть змушувати людей покидати свої домівки, шукати притулку та захист.

Державна житлова політика стає ключовим інструментом у вирішенні цієї проблеми. Зважаючи на складні обставини, пов'язані з конфліктом, державні органи повинні враховувати специфічні вимоги і потреби громадян, особливо тих, хто втратив житло через війну.

Сьогодні держава не має можливості безкоштовно забезпечити своїх громадян житлом. Проте держава має, зокрема, за допомогою житлових програм оживити будівельний ринок, створивши сприятливі умови та зрештою отримати додаткові надходження до державного бюджету за рахунок податків від будівельної галузі.

Будівництво доступного житла є головним напрямком державної політики всіх розвинених країн. Загалом у країнах Західної Європи на програми соціального житла виділяються великі кошти: від 0,1-0,3% до 1,2-1,4% валового внутрішнього продукту (ВВП) в Італії та Греції [1, 2].

Враховуючи міжнародний досвід, Україні необхідно удосконалити модель реалізації житлових програм з використанням механізмів державного управління для задоволення потреб більшості населення у купівлі житла, доступності власності та доступу до відповідного державного фінансування з прийнятними умовами іпотеки.

Питання забезпечення житлом ВПО в Україні більш-менш законодавчо врегульовано. На державному рівні прийняті програми пільгового кредитування для вирішення житлових проблем ВПО, але на практиці програма практично не реалізується. Держава надає переселенцям кошти на оплату оренди житла та проживання. Але це неефективно для вирішення існуючих проблем.

Аналіз світового досвіду приводить до логічного висновку: вирішення житлових проблем громадян, правильна реалізація державних і громадських житлових програм потребують комплексних скоординованих заходів у багатьох сферах національного і суспільного життя; в економічно розвинених країнах прийняття «Концепції такі як «соціальне житло» та «доступне житло» не мають нормативного посилення на доступ до безкоштовного житла. При реалізації житлових програм держава може впливати на розвиток будівельної галузі шляхом використання різноманітних механізмів через уповноважені органи. Механізми надання житла ВПО у воєнний період повинні враховувати не лише тимчасові потреби, але й сприяти довгостроковій стабільності та відновленню.

Перелік посилань:

1. Кіндзерський Ю. Цілі, інструменти та моделі промислової політики в економічних перетвореннях / Ю. Кіндзерський // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. - 2009. - № 5. - С. 5-18.
2. Ковалевська О. П. Світовий досвід розвитку державної житлової політики / О. П. Ковалевська. // Державне управління: удосконалення та розвиток. - 2013. - № 2.

МЕХАНІЗМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

У сучасних умовах активність населення до переміщення істотно посилюється, і як правило, основними причинами цього є економічні чинники. В Україні ще декілька років тому міграція відбувалась внаслідок науково-технічного прогресу, який значно полегшив процеси міграції та адаптації.

Однак, упродовж останніх років, процеси внутрішньої міграції змінилися і посприяло цьому повномасштабне вторгнення країни агресора до нашої держави, яке спричинило руйнацію підприємств, транспортної і соціальної інфраструктури, логістики. Відбувається масова міграція населення, виникають нові ризики у соціально-економічній сфері, посилюються наголоси на вже сформованих проблемах [1, 2].

У період збройної агресії основним завданням є ефективне використання робочої сили, оскільки трудова сфера є основою економічної системи і безпосередньо від неї залежить продуктивність праці, зростання економіки, добробут працюючого населення та соціальний добробут.

З початку військової агресії в Україні економічна ситуація значно погіршилась, серед основних факторів стала руйнація інфраструктури, ускладнення відносин із основними торговельними партнерами, зниження внутрішнього попиту, тощо.

З метою акумуляції трудових ресурсів та збереження рівноваги на ринку праці управлінням органів місцевого самоврядування необхідно скерувати свої зусилля за такими напрямками: розвиток промислового потенціалу, модернізація виробничих потужностей, розробка і випуск новітніх видів продукції, розробка сучасної техніки; зростання продуктивності сільського господарства за рахунок модернізації виробничих потужностей, процвітання землеробства та виробництва органічних продуктів харчування; залучення інвесторів до громади, створення індустріальних парків, зміцнення експорту за рахунок виробництва інноваційних видів продукції та її популяризації на зовнішніх ринках; будівництво та реконструкція об'єктів соціальної інфраструктури; впровадження сприятливого бізнес-клімату, наближення послуг до громадян, підвищення їх якості та поліпшення сервісу обслуговування; збільшення кількості робочих місць, а також взяття участі суб'єктами господарювання у створенні інноваційних проєктів з метою отримання додаткових фінансових ресурсів; мінімізація рівня безробіття; створення та підтримка функціонування місцевих програм з перекваліфікації населення, а також навчання новим видам професій; розвиток особистого бізнесу, на який дає підтримку держава у вигляді різноманітних грантів.

Отже, якщо індивід матиме підтримку як із сторони держави, так і зі сторони органів місцевого самоврядування, то буде і активно розвиватись соціальна мобільність, що сприятиме економічному добробуту населення.

Перелік посилань:

1. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
2. Мобільність робочої сили України в умовах воєнної економіки. Режим доступу: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9009>

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНИМ МАЙНОМ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Процеси децентралізації та формування територіальних громад в Україні неминуче загострюють питання підвищення ефективності утримання та використання комунальної власності, що стає стратегічним напрямком розвитку регіональної економіки.

Рациональне управління комунальною власністю може бути ключовим фактором у розвитку та зміцненні територіальних громад шляхом підсилення фінансової спроможності громад, прогнозування роботи органів місцевого самоврядування, що буде спрямованою не лише на забезпечення суспільної стабільності, а й на досягнення сталого та збалансованого розвитку. Це сприяє підвищенню інвестиційної привабливості територіальних громад та покращенню клімату для створення та розвитку якісних публічних послуг та бізнесу на відповідній території.

Однією з основних проблем, з якими стикаються територіальні громади у сфері управління комунальним майном, є неефективне використання та, як наслідок, відсутність додаткових надходжень до місцевих бюджетів.

Другою поширеною проблемою в громадах є велика кількість об'єктів комунального майна, що знаходяться в занедбаному стані. Як вихід із ситуації, об'єкти, що не використовуються або не можуть використовуватися територіальною громадою можуть бути продані, щоб отримати додаткові кошти для бюджету або передані в оренду місцевому бізнесу або ж неприбутковим організаціям у користування. Є багато доступних ефективних варіантів. Головне – працювати прозоро в обраному напрямку. Що стосується того, який варіант вибрати з перерахованих вище, то ми вважаємо, що до кожного об'єкта потрібно підходити окремо.

Як важливий інструмент для розвитку регіональної економіки громади, механізми управління комунальною власністю можуть сприяти сталому розвитку, соціальній справедливості та економічному зростанню, а також змінам екологічної рівноваги. Розуміння та впровадження цих механізмів є важливими кроками у створенні сильних, сталих громад, які можуть покращити добробут жителів територіальних громад.

Розробка та впровадження ефективного механізму управління комунальним майном базується на ряді концептуальних засад, які орієнтовані на досягнення оптимального використання ресурсів, забезпечення сталого розвитку та задоволення потреб громади.

Належне вирішення питань управління майном комунальної власності може посилити спроможність територіальних громад та зробити роботу органів місцевого самоврядування більш прогнозованою, спрямованою на сталий та збалансований розвиток, а також на забезпечення соціальної стабільності. Це сприяє підвищенню інвестиційної привабливості територіальних громад та покращенню середовища для створення розвитку якісних публічних послуг та бізнесу на території.

Перелік посилань:

1. Менеджмент для місцевих органів публічної влади: підручник / [М.П. Бутко, І.М. Бутко, М.Ю. Дітковська та ін.]; за заг. ред. М.П. Бутка. – К.: Центр учбової літератури, 2019. – 412 с.
2. Формування системи ефективного управління комунальною власністю: / Сментина Н. В. Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2124/1/Формування%20системи%20ефективного%20управління%20комунальною%20власністю.pdf> (дата звернення 09.11.2023 року).

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ефективний розвиток країни в сучасних умовах може спиратись не лише на економічний вплив та управлінські важелі, а й інвестувати в людський капітал через розвиток соціальної сфери [1, 2].

Наше сьогоднішнє вимагає вдосконалення системи надання соціальних послуг з метою пошуку шляхів подолання негативних наслідків збройної агресії, посилення соціальної інтеграції та реабілітації людей, які постраждали і потребують соціальної підтримки.

Саме якісно побудована система соціальної роботи в громаді є надважливим завданням сучасності. Враховані інтереси всіх членів громади та наявні механізми задоволення потреб кожного – це передумова ефективної системи соціальної підтримки.

На сучасному етапі розвитку країни, реформування послуг має бути направлено на створення адресної, якісної, комплексної підтримки незахищених категорій населення. Умови воєнного стану в Україні вимагають оперативного реагування, гнучкості прийняття рішень щодо організації та надання соціальних послуг.

Загальний алгоритм створення та розвитку ефективних моделей надання соціальних послуг можливо скерувати за такими векторами:

- технологічна модернізація: впровадження та розвиток механізмів кейс-менеджменту для надання соціальних послуг. Електронний кейс-менеджмент покликаний оптимізувати роботу фахівців із соціальної роботи та забезпечити системний підхід до організації надання соціальних послуг вразливим категоріям населення та особам/сім'ям, які опинились у складних життєвих обставинах;

- організаційна модернізація: оптимізація структури та організаційних процесів системи надання соціальних послуг, наприклад, шляхом розвитку інноваційних послуг, створення комплексних соціальних центрів;

- фінансова модернізація: можливість збільшення фінансування соціальної сфери в умовах воєнного конфлікту, шляхом залучення додаткових джерел фінансування, перерозподілу бюджетних коштів та ефективного управління фінансовими ресурсами;

- кадрова модернізація: удосконалення кваліфікації та підвищення компетентності працівників, які надають соціальні послуги, а також можливість залучення волонтерів та спеціалістів з інших сфер для надання соціальних послуг;

- інформаційна модернізація: забезпечення населення оперативною та достовірною інформацією про соціальні послуги, їх доступність та процедури отримання; створення централізованих систем інформаційної підтримки та комунікації з населенням.

Зазначені вектори модернізації покращать ефективність та якість надання соціальних послуг в умовах воєнного стану, а також забезпечать доступ населення до необхідних соціальних послуг у важкі періоди. Адже вже зараз нам необхідно відновлювати країну, розширяти людський потенціал країни. А для цього потрібні ефективні соціальні послуги, завдяки яким будуть створені громади дружні до дитини й турботливі до кожного мешканця та мешканки.

Перелік посилань:

1. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
2. Кіндзерський Ю. Цілі, інструменти та моделі промислової політики в економічних перетвореннях / Ю. Кіндзерський // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. - 2009. - № 5. - С. 5-18.